

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Mgr. TEREZA STROJLOVÁ

Adaptační týden v mateřské škole

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Petrová, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Zlíně dne 12.4.2016

.....

Tereza Strojilová

Poděkování

Děkuji PhDr. Jitce Petrové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za věnovaný čas, odborné vedení, cenné rady a připomínky. Dále děkuji učitelům mateřských škol ve Zlínském kraji, kteří byli ochotní a zúčastnili se realizovaného výzkumu.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 CHARAKTERISTIKA TŘÍLETÉHO DÍTĚTE.....	8
1.1 MOTORICKÝ VÝVOJ.....	8
1.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ.....	9
1.3 VÝVOJ ŘEČI.....	11
1.4 EMOČNÍ A MOTIVAČNÍ VÝVOJ.....	12
1.5 SOCIALIZACE.....	13
1.6 HRA.....	13
2 ZRALOST DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU PRO VSTUP DO MATEŘSKÉ ŠKOLY	15
2.1 JAK DÍTĚ IDEÁLNĚ PŘIPRAVIT PRO VSTUP DO MATEŘSKÉ ŠKOLY	17
3 ADAPTACE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY	19
3.1 PRŮBĚH ADAPTACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	20
3.1.1 Individuální rozdíly v průběhu adaptace na prostředí mateřské školy	21
3.2 ADAPTACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE A JEJÍ DOPAD NA RODINNÉ PROSTŘEDÍ	23
3.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ADAPTACI	24
3.3.1 Možnosti podpory adaptace ze strany rodičů a učitelů	27
3.4 PROBLÉMY SPOJENÉ S ADAPTACÍ.....	28
3.4.1 Projevy maladaptace.....	29
3.5 INDIKÁTORY ÚSPĚŠNÉ ADAPTACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	31
4 ADAPTAČNÍ PROGRAM.....	33
4.1 HLAVNÍ ZÁSADY PŘI TVORBĚ ADAPTAČNÍHO PROGRAMU	33
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	37
5.1 VÝZKUMNÝ CÍL	37
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
5.3 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	39
5.4 POJETÍ VÝZKUMU	42
5.5 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	43
5.5.1 Kritéria výběru výzkumného souboru	43
5.6 TECHNIKA VÝZKUMU	44
5.6.1 Výzkumný nástroj	44
5.6.1.1 Odkaz na dílčí otázky.....	46
5.7 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	47
5.7.1 Operacionalizace proměnných	47
5.7.2 Zpracování dat.....	50

6	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	51
6.1	VÝSLEDKY CELKOVÉ ÚROVNĚ ÚSPĚŠNOSTI REALIZOVANÝCH ADAPTAČNÍCH PROGRAMŮ	51
6.2	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ V RÁMCI JEDNOTLIVÝCH HODNOCENÝCH OBLASTÍ.....	60
6.3	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ KE ZJIŠTĚNÍ MOŽNÝCH VYUŽÍVANÝCH OPATŘENÍ K MINIMALIZACI ADAPTAČNÍCH PROBLÉMŮ	66
	DISKUSE.....	69
	ZÁVĚR	73
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	75
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	78
	SEZNAM OBRÁZKŮ	79
	SEZNAM TABULEK.....	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81
	ANOTACE	

ÚVOD

Vstup do mateřské školy je pro dítě celkově velkou změnou, pojí se s ním ale i řada dílčích změn, se kterými se dítě musí vypořádat. Okolí dítěte a jeho individuální zvláštnosti hrají rozhodující roli při vstupu dítěte do prostředí mateřské školy. Úspěšná adaptace představuje pro dítě pomyslný úspěch na počátku nové etapy života – života předškolního dítěte.

U dítěte, které přijme denní řád a přizpůsobí se mu, kterému nečiní obtíže strávit delší časový úsek bez rodiče nebo jiné blízké osoby, které nepláče, když v mateřské škole tyto osoby nejsou, a přijme paní učitelku jako autoritu, nachází nové kamarády, se kterými si hraje, přiměřeně svému věku a individuálním zvláštnostem se s nimi umí dohodnout a řešit konflikty, přiměřeně vyjadřuje své požadavky, zná pravidla, která jsou stanovená ve třídě, a hlavně chodí do mateřské školy rádo, proběhla adaptace na nové prostředí mateřské školy úspěšně.

Přínos této práce spočívá v poukázání na úroveň adaptačních programů realizovaných v mateřských školách ve Zlínském kraji. V projevech dětí, u nichž proběhla adaptace na prostředí mateřské školy negativně, se značí nutnost v praxi pomoci pedagogickým pracovníkům tyto projevy ovlivňovat a pomoci tak dosáhnout co možná nejlepších výsledků v procesu adaptace, aby každé dítě mohlo začít tuto životní etapu s co možná nejlepším startem.

Teoretická část práce se zaměřuje na podstatu adaptace u předškolních dětí ve věku tří let. Popisovány jsou tříleté děti, protože jde o věk, kdy nejčastěji nastupují do mateřské školy. Pro pochopení významu adaptace jsou zde objasněny jednotlivé pojmy, vztahující se právě k adaptaci. Jelikož není adaptace dítěte na prostředí mateřské školy izolovaný proces, lze nalézt určité změny v chování dětí, a také v jejich projevech mimo mateřskou školu. Proto je zde popsán průběh adaptace v mateřské škole i skutečnosti, které se objevují po odchodu z ní.

Není podmínkou, že adaptace proběhne vždy úspěšně, a proto jsou shrnuty problémy s ní spojené. Abychom poznali, že adaptace proběhla bez obtíží a dítě se danému prostředí přizpůsobilo a našlo tam své místo, existují určité indikátory. Této problematice je také věnována podkapitola.

V empirické části diplomové práce je realizován kvantitativní výzkum. Hlavním cílem diplomové práce je zmapovat celkovou vnímanou úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu, po jednom týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole. Dále je cílem výzkumu zjistit, zda existuje významný rozdíl v posunu vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu, po absolvování adaptačního programu, tj. po prvním týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí. Posledním cílem výzkumu je zmapovat možná opatření využívaná k minimalizaci adaptačních problémů u dětí ve věku tří až čtyř let v mateřských školách ve Zlínském kraji.

1 CHARAKTERISTIKA TŘÍLETÉHO DÍTĚTE

Tříleté dítě překračuje rámec rodiny a vstupuje do pro něj zcela nového prostředí – mateřské školy, a zažívá tak ve svém životě výraznou změnu. Autoři zabývající se vývojovou psychologií, jako jsou např. Vágnerová, Langmaier, Krejčířová, Říčan či Thorová, se shodují v tom, že u každého jedince probíhá vývoj zcela individuálně. Proto je potřeba chápat roky a měsíce, ve kterých by dítě mělo dle různých autorů něco umět či znát, jen orientačně. Toto časové označení slouží pro ujistění pedagogů a rodičů, že vývoj dětí probíhá dle normy. Vývoj chlapců je zpravidla pomalejší než vývoj děvčat

1.1 Motorický vývoj

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2003, s. 128) je *motorický vývoj* „vývoj souhrnu pohybových dovedností člověka probíhající po celý život“.

Jedná se o celkovou pohybovou schopnost organismu, která zahrnuje aktivity označované jako psychomotorika a grafomotorika, souhrně označované jako *motorika*. Na vývoji hrubé motoriky je závislý vývoj motoriky jemné, tudíž pokud není dostatečně vyvinuta hrubá motorika, hůře se vyvíjí motorika jemná (Langmaier, Krejčířová, 2006).

Motorický vývoj lze charakterizovat jako stálé zdokonalování, zlepšování pohybové koordinace, větší hybnost a eleganci pohybů. Postupně u dětí roste a zdokonaluje se kvalita pohybové koordinace. V rámci *hrubé motoriky* dochází ke zpřesňování pohybů velkých svalových skupin. Pohyby dětí jsou tedy přesnější, účelnější a plynulejší. Lze říci, že dítě ve věku tří let již chodí a běhá s větší jistotou než v dřívějším vývojovém období. Také zvládá pomalou jízdu na tříkolce po rovném terénu, dokáže seskočit z druhého schodu snožmo. Taktéž se dítě v tomto věku vyznačuje tím, že již dokáže po dobu několika vteřin stát na špičkách a chodit po špičkách kupředu. Zpravidla děti rády tancují podle hudby, kdy pohybují končetinami i celým tělem do rytmu (Woolfson, 2004).

Rozvoj *jemné motoriky* je determinován osifikací kostí ruky, tedy přeměnou chrupavky v kost (Mertin, Gillernová, 2003). Tříleté dítě ovládá své pohyby rukou natolik, že mu nedělá potíže napodobit různý směr čáry. Z náhodných tahů tužkou se postupně stane cílené jednání. Dítě vyjadřuje své přání kreslit, nachystá si papír i tužku a kreslí. Zpravidla dovede napodobit horizontální, vertikální i kruhové čáry. Také dokáže napodobit

kresbu křížku. Postupně roste i jeho schopnost vyjádřit kresbou vlastní představu. V případě, kdy tříleté dítě něco nakreslí, tedy načmárá, dostatečně to okomentuje, i když výtvar se znázorněnému předmětu vůbec nepodobá. Výtvar má od dítěte přisouzený význam (Langmeier, Krejčířová, 2006; Kern et al., 1999).

U dítěte ve věku tří let lze vyzorovat individuální zkoušení až opakované „trénování“ zcela nových pohybových dovedností, které dítěti přinášejí uspokojení, radost. Taktéž je s touto aktivitou spojeno zaujetí, které dítěti nedovoluje s činností přestat. Lze také vyzorovat slučování dovedností, jejich propojování a vymyšlení variant a nových pohybových kreací. Zprvu se jedná více o napodobování pohybu zvířat nebo lidí, postupně přibývá i pohybová kreativita. Při zkoumání možností a dovedností svého těla bývá dítě velmi tvořivé, začíná s naplňováním svých vlastních vnitřních cílů a záměrů. Součástí takových pohybových činností, jež obsahují znaky hry, jsou i kvality rozvíjející dětskou osobnost. Jedná se o odvahu, rozhodnost, překonávání nezdarů, poučení se z chyb a jejich oprava. V tomto věku dítě rádo při pohybu využívá předměty ze svého okolí, které již dobře zná. Zpravidla vše, co dítě v okolním prostoru nachází, jej inspiruje k pohybovým improvizacím (Kotátková, 2005).

1.2 Kognitivní vývoj

Kognitivní vývoj dle Průchy, Walterové a Mareše (2003) představuje percepci neboli vnímání. Jedná se o proces, kdy dochází k získávání a zpracování podnětů i informací, které se k jedinci dostávají z okolního světa, a také z jeho světa vnitřního. Jde o postupný vývoj poznávacích funkcí jedince v průběhu jeho života.

Ve třech letech je inteligenční vývoj dítěte na úrovni předpojmového (symbolického) myšlení. Dítě užívá slov nebo jiných symbolů jako předpojmů – zčásti vázané na konkrétní předměty, zčásti již směřujících k obecnosti.

Typické znaky uvažování předškolního dítěte shrnuje Vágnerová (2001, 2005) do dvou základních kritérií:

1. Způsob, jakým dítě nazírá na svět, jak a jaké informace si volí.
  - *Centrace*, kdy dochází k subjektivní podmíněnosti redukce informací. Jedná se o tendenci k ulpívání na jednom, percepčně nápadném znaku,

jenž je považován za klíčový, a zároveň přehlížení jiných, které jsou méně výrazné, i když často objektivně významnější. Děti v tomto věku nedovedou uvažovat komplexněji, tudíž nedovedou vzít v úvahu více než jeden aspekt situace.

- *Egocentrismus* je charakteristický ulpíváním na subjektivním názoru a opomíjením jiných, jež jsou odlišné. Jedná se o tendence zkreslovat úsudky na základě vlastního postoje i preferencí.
- *Fenomenismus* – důraz na určitou, zjevnou podobu světa. Pro dítě je podstatné, jak se mu situace jeví. Svět je pro něj takový, jak vypadá. Jeho podstatu v podstatě ztotožňuje s viditelnými znaky.
- *Prezentismus* je přetrvávající vázanost na přítomnost, na aktuální podobu světa. Významnost aktuálně vnímaného obrazu světa spočívá v tom, že představuje subjektivní jistotu. Jelikož dítě určitou skutečnost nějakým způsobem vidí, vnímá ji jako opravdovou.

2. Způsob, jakým tyto informace zpracovává a jak zjištění interpretuje.

- *Magičnost* představuje tendenci pomáhat si při interpretaci dění v reálném světě fantazií, a tak své poznání zkreslovat. Děti v předškolním věku nečiní velký rozdíl mezi fantazijní produkcí a skutečností.
- *Animismus, resp. antropomorfismus*, tj. přiřazování vlastností živých, resp. lidských bytostí neživým objektům, což dítěti pomáhá lépe pochopit okolní svět.
- *Artificialismus* – jedná se o způsob výkladu vzniku okolního světa. Předškolní dítě dochází k závěru, že někdo (zpravidla člověk), svět vytvořil, např. hvězdy byly dány na oblohu, někdo napustil vodu do rybníka.
- *Absolutismus*, kdy se jedná o přesvědčení, že každé poznání musí mít jednoznačnou a definitivní platnost, což dává dětem potřebu jistoty.

Paměť má prozatím převážně charakter bezděčného zapamatování a uchování a je vázána na konkrétní představy. Převažuje paměť krátkodobá, dítě si je schopno zapamatovat citově zabarvené situace. Děti nepřesně vnímají časové úseky. Čas dokáže posoudit jen ve vztahu ke konkrétní činnosti (Mertin, Gillernová, 2003).

Ve třech letech děti rády poslouchají pohádky i příběhy, komentují je a často předstírají jejich četbu. Zpravidla se objevuje zájem si prohlížet knížky. Děti v tomto věku rozeznají základní barvy, přinejmenším modrou, žlutou a červenou, a také začínají třídít předměty dle jednoho kritéria, např. podle barvy, tvaru nebo velikosti (Marotz a Allen, 2002).

1.3 Vývoj řeči

Řeč je specificky lidská schopnost, forma dorozumívání a sdělování založená na používání slovních i neslovních výrazových prostředků komunikace (Dvořák, 2007).

Děti ve věku tří let znají krátké říkanky i písničky a jejich počet se postupně zvyšuje. V tomto věku dítě rádo povídá, i když je často samo sobě jediným posuchačem. Vývoj řeči umožňuje růst poznatků o sobě a okolním světě. Postupně dochází k rozvoji řeči ve všech jazykových rovinách, mezi které patří:

- rovina foneticko-fonologická,
- rovina lexikálně-sémantická,
- rovina morfológicko-syntaktická,
- rovina pragmatická.

Výslovnost tříletého dítěte bývá většinou ještě hodně nedokonalá. Velmi často se u dětí objevuje fyziologická dyslálie. Jedná se o nesprávnou výslovnost jednotlivých hlásek v období tzv. fyziologických obtíží řeči právě mezi třetím a čtvrtým rokem života. Zpravidla dojde do pátého roku k autokorekci vlivem vyzrání centrální nervové soustavy, fonemické diferenciací, jemné motoriky mluvidel, rozvoji intelektu, správnému vývoji sluchu a absenci orgánové odchylky v oblasti muvidel. Také se u tříletého dítěte můžeme setkat s fyziologickým dysgramatismem, kdy se v jazykových projevech dětí objevují nesprávnosti v morfológicko-syntaktické rovině. Dítě nesprávně tvoří tvary slov, objevují se chyby ve skloňování a časování. Vývojová dysfluence je taktéž typická pro tříleté dítě, kdy se u něj objevuje neplynulost v řečovém projevu (Lechta, 2011).

V tomto věku začíná účinné užívání řeči k regulaci vlastního chování. Podle Lurji (1982) je tohoto dítě schopno teprve od tří let, dokáže také řídit své chování podle slovní instrukce.

1.4 Emoční a motivační vývoj

Podle Mertina a Gillernové (2003) má dítě velkou potřebu být aktivní. Tato aktivita se projevuje verbálně prostřednictvím plynulého toku otázek, ale i neustálým pohybem vyznačujícím se poskakováním a poposedáváním. Vedle této potřeby aktivity existuje u dětí i stejně silná potřeba stability, zázemí, jistoty, trvalosti a bezpečí. Dítě potřebuje stabilní zázemí, což mu dává energii a motivaci ke zkoumání. V předškolním období patří mezi významné potřeby dítěte také potřeba citového vztahu, potřeba sociálního kontaktu, společenského uznání, identity a seberealizace.

Prožívání dítěte tohoto věku je velmi intenzivní, ale také proměnlivé a krátkodobé. U zdravého dítěte převažuje veselá nálada, postupně dochází k ústupu strachu z neznáma. Na důležitosti začínají získávat sociální city jako je láska, sympatie, antipatie a nenávisť. Většina citových prožitků je vázána na aktuální situace a bývá spojena s momentálním uspokojením nebo neuspokojením.

Vůle dítěte je velmi kolísavá, jelikož jsou pro něj podstatné jasné a blízké cíle spojené s konkrétním uspokojením nějaké jeho potřeby nebo také s konkrétní činností.

S vývojem sociálních vztahů a emocí souvisí morálně-etický vývoj. Kolem třetího roku dochází u dětí k zvnitřnění základních sociálních norem. S touto interiorizací souvisí postupný rozvoj svědomí. Ví-li dítě v předškolním věku, „co se smí“ a „co se nesmí“, a má-li tyto sugestivní formule zvnitřněny, nepotřebuje přímou kontrolu dospělého a stává se sám sobě průvodcem. Erikson považuje psychosociální konflikt tohoto období, tedy *konflikt mezi iniciativou a pocitem viny*, za klíčový. Piaget spojuje předškolní období s tzv. *heteronomní morálkou*, jež je určována příkazy a zákazy jiných lidí, kteří pro dítě znamenají autoritu. Kohlberg detailně rozpracoval morální vývoj člověka. Předškolní vývoj podle něj spadá do *období prekonvenčního*, které dále rozdělil na tzv. *heteronimní morálku*, která je charakteristická tím, že o tom, co je správné, rozhoduje dospělý a tzv. *naivní instrumentální hédonismus*. V tomto případě dítě nějakým způsobem jedná, protože očekává následek v podobě odměny nebo trestu, který taktéž přichází od autority. Role dospělých, kteří s dítětem tráví čas, je pro formování jeho morálního citění a vytváření etických principů nezastupitelná (Mertin, Gillernová, 2003).

1.5 Socializace

Matějček (1992) charakterizuje *socializaci* jako proces celoživotního vývoje člověka ve společenskou bytost. Nejedná se o pasivní vrůstání jedince do společnosti nebo jednostranné ovlivňování člověka prostředím, ale jde o tvořivý proces, na kterém se sám jedinec podílí.

V průběhu batolecího období si dítě zpravidla potvrdí jistotu rodinných vazeb natolik, že je schopno navazovat kontakty i mimo rodinu. Tříleté dítě je schopno překročit rámec rodiny. Socializace tudíž neprobíhá jen v prostředí rodiny, ale i v mateřských školách. Socializace nejen tříletých dětí probíhá v interakci s okolím. Kontakty s dalšími lidmi dětem umožňují získání nových kognitivních, ale i afektivních zkušeností. Dítě ve věku tří let přichází do mateřské školy s již osvojenými základními způsoby chování, které si osvojilo v rodině. V novém prostředí postupně získává další sociální dovednosti a základy prosociálních vlastností. Děti si začínají osvojovat základní normy chování, s nimiž se postupně ztotožňují. Je pro ně důležité především to, jak budou za dodržování norem chování oceněny. Pro děti jsou rodiče modelem různých rolí a vzor, s nímž se identifikují. (Vágnerová, 2005)

Nově příchozí dítě v prostředí mateřské školy získává v rámci sociální expanze další sociální role, mezi které dle Vágnerové (2005) patří:

- Horizontální *role vrstevníka*, kterou dítě získá ve vztahu ke spolužákům v mateřské škole.
- Institucionálně vymezená *role žáka* mateřské školy.
- Specifikovaná *role kamaráda*, jež je charakteristická vymezením bližšího vztahu k jinému dítěti.

1.6 Hra

Předškolní období lze charakterizovat jako období či věk hry. Hra je stejně jako dětská kresba způsobem vyjádření vlastní interpretace reality a postoje k okolnímu světu. Umožňuje každému dítěti seberealizaci, přináší mu radost a možnost rozvoje. Jedná se o dominantní činnost dítěte předškolního věku.

Pro dítě ve věku dvou až sedmi let je typické období symbolické hry, které je v oblasti myšlení totožné se stádiem předoperačního myšlení. Symbolická hra představuje vrchol dětské hry. V této hře je obsažena obrazná představa, tj. přítomnost fantazie, dále také užívání symbolů – předmětů a hraček, které fungují jako zprostředkovatelé něčeho, co ještě dítě nemůže reálně používat. K symbolům se pojí rozvoj řeči, který tento symbolický proces provází a více umocňuje.

Kolem třetího roku je dítě schopno v rámci námětových her reprodukovat řetěz činností, které vysledovalo od svého okolí, dokáže také předmětům připsat náhradní význam a používat určitou symboliku. Neznámé či nezobrazitelné pasáže dotváří fantazií.

Při konstruktivních hrách dítě ve věku tří let pojmenovává po dokončení své výtvořiny, občas již vysloví záměr svých konstruktivních pokusů ještě před započítím aktivity, ale obvykle jej několikrát v průběhu konstruování změní, z důvodu výskytu překážek, se kterými se nedokáže vyrovnat. Také nově vznikající tvary jej inspirují ke stále novým změnám. Soustředěnost na tuto činnost závisí na vnějších okolnostech a je v tomto věku zpravidla krátká. Dítě staví prvky do horizontálního a vertikálního řazení i složitějších kombinací. Kostky překládá, staví z nich brány, taktéž staví řady kostek paralelně vedle sebe. „Komíny“ jsou stabilnější, jelikož mají zpravidla základ z více kostek. V konstruování jsou patrné zkušenosti dítěte z předcházejících náhodných pokusů a omylů (Kořátková, 2005).

2 ZRALOST DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU PRO VSTUP DO MATEŘSKÉ ŠKOLY

Zralost dítěte předškolního věku pro vstup do mateřské školy není tak přesně vymezen jako školní zralost. Můžeme se ale setkat s určitými charakteristikami, co by dítě mělo umět a znát. Tyto indikátory jsou ale obecné a velmi individuální. Lze se s nimi setkat např. v publikacích Zdeňka Matějčka, Soni Kořátkové nebo v rámci kritérií, nutných pro přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání, která stanovují mateřské školy.

Psychologové zjistili, že za tři roky dosavadního vývoje získalo dítě takovou sumu vědomostí, dovedností a rozvinulo si mnoho schopností, což nezíská za celou další dobu až do dospělosti (za předpokladu, že ve třech letech nastupuje dítě z rodinného prostředí do prostředí mateřské školy).

Je důležité si položit otázku, jaké jsou předpoklady na straně dítěte pro započetí předškolního vzdělávání, jak má být zralé a vyspělé, aby zvládlo zátěž, kterou s sebou předškolní vzdělávání nese. Dítě zralé pro mateřskou školu dle Matějčka (2005) umí skákat, běhat a jezdit na trojkolce. Také umí zacházet s tužkou, soustředí se na jednoduchá vyprávění a má zájem o knížky. Velmi důležité pro vstup do mateřské školy je překlenutí období prvního vzdoru, které se objevuje kolem druhého roku věku dítěte. Tříleté dítě by mělo umět vyjádřit své potřeby a přání, rozumět běžným pokynům a mluvit v jednoduchých větách. Také se u dětí setkáváme s vyspělejší pohybovou i rozumovou stránkou. Dítě má zájem o učení a lépe si pamatuje. Umí různé písničky, říkanky i básničky. Má zájem o dětský kolektiv a rádo poznává nové věci. V době nástupu do předškolního zařízení by již mělo být bez plen, a to i v noci. Samozřejmostí je ovládnutí sebeobsluhy v rozsahu oblékání jednoduchých částí oblečení, umytí a utření rukou, pití z hrnečku, krmení sebe samo lžičkou. V noci spí celou dobu a nepomocuje se v noci ani ve dne. Dítě má zájem o domácí práce a rádo je napodobuje. Rádo pomáhá každému, kdo činí něco pro něj atraktivního. U činnosti nevydrží dlouho. Podstatný je jeho zájem. Předškolní dítě je typické tím, že má rádo společnost a dovede druhé děti přijímat jako partnery ve hře. Děti začínají rozumět tomu, co znamená „počkat, až na mne přijde řada“. Vedle svébytnosti vlastní osoby rozumí, že existují i ostatní děti se stejnými právy a potřebami a postupně se je učí respektovat.

Tříleté dítě je připraveno překročit rámec rodiny a vstoupit do mateřské školy především tím, co vše již umí. Tyto kompetence jsou zpravidla vyhodnocovány při vstupu do mateřské školy. Každá tato instituce si stanovuje svá kritéria. Obecně lze říci, že se jedná o tyto skutečnosti:

- Dítě umí lézt, chodit, běhat a samostatně se pohybovat.
- Samo se nají, používá toaletu z vlastního podnětu a dokáže si umýt ruce.
- Oblékne se samostatně nebo s lehkou dopomocí.
- Dítě si hraje a svou činností se po určitou dobu zabaví.
- Myslí v konkrétních obrazech, ptá se otázkami proč?, jak?. Je zvědavé.
- Pozoruje a napodobuje okolí.
- Mluví a dorozumívá se o běžných věcech s dospělými i dětmi.
- Dítě používá pro sebe zájmeno „já“.
- Dokáže prosazovat svou vůli, své chtění.
- Dítě by mělo být přístupné výzvám, návodům i domluvám.
- Bere na vědomí přítomnost druhého dítěte při hře a případně si hraje dohromady s druhým dítětem.

Při určování zralosti pro mateřskou školu, je třeba brát v úvahu individuální rozdíly mezi dětmi. Ne každé dítě, které nastupuje do mateřské školy, musí mít všechny tyto výše popsané charakteristiky. Souhrn popsaných charakteristik tvoří ideální normu. Individuální rozdíly mezi jednotlivými dětmi jsou velké. Jestliže se ale u dítěte objeví v některé složce, jako např. v tělesné pohyblivosti, v řeči, v jemné motorice, sociálním chování, výrazné opoždění, jde o důvod k poradě s odborníky. Z praxe vyplývá, že v případě výskytu určitého nerovnoměrného nebo jednostranného vývoje, se zpravidla najdou prostředky, jak dítěti dopomoci k vyrovnání nedostatků a k radostnému zařazení se do společnosti dětí. (Matějček, 2005)

2.1 Jak dítě ideálně připravit pro vstup do mateřské školy

Proto, aby toto všechno děti při nástupu do mateřské školy uměly a znaly, je třeba jim v době před nástupem věnovat čas ze strany dospělých.

Příprava dítěte pro vstup do mateřské školy se liší podle jejich věku, dovedností a určité sociální zralosti. Shodné je ale postupné zamýšlení, alespoň od doby zápisu, co by dítě potřebovalo umět, aby byl snížen mnohostranný nápor na dětskou psychiku. Neznalost nebo absence dovedností, mohou způsobit různé neúspěchy v prvních měsících docházky. Kořátková (2014) vytvořila doporučený okruh desatera, ze kterého si každý rodič může vybrat to, na co je potřeba se speciálně u jeho dítěte zaměřit, aby vstup do mateřské školy nebyl pro dítě traumatem. Je doporučováno:

- Chodit s dítětem mezi děti, a to i v situacích, má-li sourozence. Navštěvovat také místa, kde si venku děti z mateřské školy hrají. Občas mateřské školy otevírají svoji zahradu rodičům s dětmi a i to je vhodné využít.
- Nechat dítě na určitou dobu v péči jiného známého člověka, aby se postupně sociálně „otužovalo“. Vhodné je také navštěvovat nová prostředí, kde se i rodiče musí chovat podle jiných pravidel než v domácím prostředí, např. mateřské centrum.
- Zaměřit se na dovednosti sebeobsluhy s klidnou a přirozenou důsledností a oceněním i drobných výsledků, např. při jídle, oblékání či uklízení hraček.
- Rozvrhnout si čas tak, aby nebylo nutné na dítě spěchat, jestliže má věci udělat samo. Dospělí musí počítat se skutečností, že když dítě sami oblékali, krmili apod., tak jim to zabralo méně času. Je vhodné začít se samotnou činností dítěte v dostatečném časovém předstihu, čímž se vyvarujeme tlaku a spěchu, který by s danou činností mohl být spojen.
- Udělat si čas na každodenní společnou chvíli při hře, nad knihou nebo dětským časopisem a podporovat u dítěte rozvoj slovního vyjadřování.
- Udělat si čas na čtenou pohádku nebo na píseň před spaním, čímž se rozšiřuje dětská slovní zásoba, pozornost, pochopení logiky děje a gramatické stavby jazyka.

- Využívat během dne možností si s dítětem povídat. Ve volném tempu řeči dávat dítěti dostatek prostoru, aby vyjádřilo své myšlenky. Důležité je ho také poslouchat. Aby dítě vědělo, že jej okolí opravdu poslouchá a rozumí mu, je dobré jeho projev komentovat.
- Srozumitelně a krátce oceňovat, co se dítěti podařilo, povzbuzovat ho, když mu něco jde, ale i jasně odmítnout nevhodné chování a vysvětlit, proč je toto chování odmítáno.
- Vyvarovat se výhrůžek typu „Počkej, až budeš ve školce...!“ Dítě, které bude tyto výhrůžky slýchávat doma, bude se mateřské školy bát už předem.
- Opatrně zacházet i s vychvalováním mateřské školy, tudíž s opakem předešlého bodu. Je vhodné se držet reality a mluvit o tom, co všechno bude moci dítě v prostředí mateřské školy dělat. Je vhodné předcházet vytváření nereálných představ a následnému zklamání.

Zralostí pro mateřskou školu se také zabývala Bacus-Lindroth (2009), která shrnuje osvědčené rady pro přípravu na vstup do mateřské školy:

- Dítě by mělo být probuzeno včas pro zamezení stresu z ranního spěchu.
- Mělo by mít možnost se v klidu nasnídat a obléct takové kusy oděvu, které si dokáže samo svléknout.
- Je vhodné dětem připravit náhradní oblečení pro případ nehody.
- Mluvení o mateřské škole, vysvětlení, že zde bude docházet každý den a ujištění o odvádění, je také důležité.
- Rodiče by si měly dát pozor na vlastní úzkost a co nejméně ji projevovat.
- Rodiče by měli být v době adaptace dítěte tolerantní. Může se stát, že bude mít dítě různé problémy s jídlem, spaním nebo pomočováním.
- Rychlé rozloučení při odchodu rodiče před případným nářkem.

3 ADAPTACE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Obecně můžeme říci, že *adaptace* představuje schopnost živého organismu přizpůsobit se vnějším podmínkám a zároveň udržet stav vnitřní rovnováhy (homeostázy). Aby této rovnováhy bylo dosaženo, je nutné využít adaptačních mechanismů, jejich změny v novém prostředí, popřípadě hledání nových způsobů chování. Tato schopnost umožňuje organismu žít v různých prostředích, např. v přírodním, sociálním, kulturním. Adaptační proces je u člověka jednou ze základních psychických funkcí a pomáhá mu měnit sám sebe i své okolí (Nakonečný, 1997).

Užší pojem než adaptace je *adjustace*, což obecně značí vpravování se do něčeho. Tento termín naznačuje aktivitu člověka při zvládnání nových sociálních situací, snahu pozměnit své jednání takovým způsobem, aby obstál např. při nástupu do mateřské školy (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Jiný náhled na pojmy adaptace a adjustace má Řezáč (1998), který adaptaci vidí jako předpoklad složitějších socializačních dějů jedince, který se musí přizpůsobit prostředí. Současně autor uvádí, že adaptace na prostředí vyžaduje, aby jedinec dokázal přijímat podněty z prostředí, tudíž přizpůsobovat se podmínkám, jež na něho působí. Vztah k prostředí si ale jedinec navazuje skrze své činnosti a aktivity, kdy chce něco měnit či tvořit – tudíž také přizpůsobovat prostředí sobě, svým zájmům. Adjustace je proces přizpůsobování se společenskému prostředí, jednak aktivním zasahováním na straně jedné a přejímáním na straně druhé. Základem harmonického vztahu k prostředí je rovnováha obou uvedených dějů.

Adaptaci můžeme označit jako přizpůsobení se organismu podmínkám, ve kterých existuje v biologickém i sociálním smyslu (Kolář et al., 2012). Kolář (2012) dále uvádí, že se v případě adaptace jedná o proces, při němž se organismus přizpůsobuje podmínkám daného prostředí a získává, respektive si vytváří, nové vlastnosti, které zvyšují jeho životaschopnost v určitém prostředí. Jedná se o proces postupného přizpůsobování se člověka změněným nejen sociálním podmínkám.

Vstup do mateřské školy představuje pro dítě obrovskou změnu v jeho životě. Mění

se prostředí, které ho obklopuje, denní řád, kterému se musí přizpůsobit, není v blízkosti jemu známému člověku, zpravidla matky. Dále by dítě po vstupu do mateřské školy mělo začít respektovat novou autoritu, kterou je většinou paní učitelka. Taktéž se mění skupina lidí, která ho obklopuje. V mateřské škole dítě objevuje nové kamarády, se kterými se musí dělit o hračky i pozornost paní učitelky, a také začíná řešit konflikty s vrstevníky. Dále si dítě musí v novém prostředí předškolního zařízení najít svou identitu. Celkově lze shrnout, že vstup dítěte do mateřské školy je pro něj i jeho rodiče velkou změnou a klade na ně náročné požadavky. Ze strany rodičů zde hrají roli rozporuplné pocity matky, které mohou mít původ v neklidu při dělení se o vztah k dítěti s dalšími cizími osobami, ve vnitřních výčitkách svědomí nebo v rozporu mezi touhou již započít s osamostatňováním dítěte a touhou mít ho jen pro sebe. V neposlední řadě je vstup dítěte do mateřské školy spojen s přistoupením na jiný rytmus životního fungování.

3.1 Průběh adaptace v mateřské škole

Průběh adaptace je individuální. Podle výzkumu Haefeleové a Wolfové-Filsingerové (1995), který byl zaměřený na vstup dětí do mateřské školy, lze adaptaci rozdělit do tří fází.

V prvních dnech se dítě v prostředí mateřské školy *orientuje*. Při ranním loučení reaguje většina dětí pláčem, pevným přimknutím ke známé osobě nebo jinými příznaky strachu. Chování dětí v prvních dnech po příchodu do mateřské školy je typické postáváním po okraji místnosti a pozorování všeho kolem. Na oční kontakt zpravidla reagují sklopením zraku. Jedním z poznávacích rysů této fáze je mluvení potichu. U dětí, které mají v mateřské škole staršího sourozence nebo kamaráda, o kterém ví, že se na něj mohou obrátit, se tyto projevy téměř nevyskytují.

V prvních týdnech se děti zpravidla snaží o *začlenění*. Jejich zdánlivá nečinnost a izolovanost se v následujících týdnech stává více vzácnou a po čtyřech týdnech ji lze stěží pozorovat. Dítě již jen nepozoruje své okolí při postávání mimo skupiny dětí, ale častěji se vyskytuje hra s ostatními dětmi. V této adaptační fázi se snaží najít své místo ve třídě. Doma bývají zpravidla nevyrovnané a náladové. Krize v mateřské škole se často projevuje potřebou cítit se v prostředí domova bezpečně a mít v blízkém člověku oporu.

Změny v chování nově příchozích dětí jsou mezi prvním a druhým týdnem výrazné. Děti začínají navazovat kontakty ve skupině. Nejdříve navazují kontakty s jednotlivými dětmi. Vyhledávají rozhovory s nimi, ukazují, co dovedou, nosí hračky, chtějí být zajímavými a oblíbenými. Po čtvrtém týdnu se zpravidla nevyskytují nápadné rozdíly v chování mezi novými a stávajícími dětmi.

První měsíce v mateřské škole jsou označovány jako období *přivykání*. Toto období je charakteristické zvyšujícím se počtem interakcí. Hádky a spory ustávají. Děti již mají ve třídě svou pozici. Snaží se kamarádit s dětmi, které jsou oblíbené, a tím pomyslně zvednout svou hodnotu. Ostatní děti nově příchozí samy od sebe zdraví, hrají si s nimi.

Poslední fáze adaptace je fází *ukončení adaptace*. Děti si již našly své místo v mateřské škole, své kamarády. Mezi nimi a paní učitelkou se vytvořil bezpečný vztah. Prostředí mateřské školy je dětem známé. Začlenění do skupiny je ukončeno. Dobu, kdy končí proces adaptace, není možné s přesností určit. Zpravidla na konci adaptačního procesu se dítě dokáže zapojit do skupinového dění. Ve skupině si najde kamarády a cítí se v prostředí mateřské školy dobře. S ostatními dětmi si umí hrát a dohodne se s nimi. Dítě chodí do mateřské školy rádo a dokáže zde projevit své potřeby a přání. Akceptace denního řádu a bezproblémové odloučení od matky či jiné pečující osoby představuje úspěšné ukončení adaptace dítěte na prostředí mateřské školy (Niesel a Wilfried, 2005; Haefele a Wolf-Filsinger, 1993).

Názory Haefele a Wolf-Filsinger se shodují v tom, že se jednotlivé adaptační fáze vzájemně prolínají a probíhají velice individuálně. Autorky připouštějí možnost, že u velmi adaptabilních dětí některá fáze může proběhnout velmi slabě, nebo dokonce neproběhne vůbec.

3.1.1 Individuální rozdíly v průběhu adaptace na prostředí mateřské školy

Podle Kořátkové (2014) je délka i průběh přizpůsobování se novým podmínkám mateřské školy velmi individuální. Zpravidla je příchod dětí do mateřské školy spojen s pláčem a smutkem při loučení, což může dle autorky trvat dva až šest týdnů. Postupně se citové projevy uklidňují, ale mohou se znovu objevit například po víkendu nebo po několikadenní

nepřítomnosti. Informace od učitelek o chování dětí během dne jsou důležité, jelikož velké množství dětí, které se obtížně loučí, je brzy po odchodu rodiče aktivní a neprojevují se uzavřeně a lítostivě. Klidnější přizpůsobení probíhá ve třídách heterogenních, jelikož starší děti už mateřskou školu znají a dokážou malé děti zklidnit a zaujmout. Nejdéle a s citovými problémy i v průběhu dne se adaptuje homogenní skupina, kde se nacházejí děti nejmladšího věku, které do této doby do mateřské školy nedocházely.

Druhou skupinu tvoří děti, které nemají s adaptací prakticky žádné problémy. Jedná se zpravidla o děti po pátém roce, které mají již dostatek sociálních zkušeností nebo jsou extroverti a společenský život je zajímá a baví.

Třetí skupinu dle Kořátkové (2014) tvoří děti, které na počátku nesmutní, a může se zdát, že u nich bude přijetí mateřské školy naprosto bez problémů. Charakteristický pro tyto děti je zájem o všechno, o vyzkoušení si většiny hraček a her a po nějakém čase, např. dvou měsících, náhle přestanou mít zájem do mateřské školy chodit. Vše, co dítě chtělo poznat, už pro sebe uspokojivě poznalo a teď se chce vrátit do předešlého rodinného prostředí. Dítě dokáže vysvětlit, proč do mateřské školy nechce docházet a je v tom značně vytrvalé. Tento stav bývá obtížně řešitelný. Proto je důležité se od počátku zajímat i o dítě, které se bez problémů přizpůsobuje. Je vhodné se zajímat o vše, jako v případě hůře adaptabilních dětí, protože v tomto pozorování můžeme spatřit záchytný bod.

Velmi malou část tvoří děti, které se nedokážou ani po dlouhé době zadaptovat, např. přes polovinu školního roku a všestranně tím trpí. V mateřské škole se stále těžce loučí, jsou uzavřené, nezapojují se do činností, dobu pobytu v tomto prostředí pouze „přežívají“. Také doma jsou úzkostné a v noci hůře spí. Mohou se objevit i další psychosomatické příznaky. V takovém případě je nutná průběžná konzultace možných postupů s učitelkami a hledání společné cesty pro zapojení a vzbuzení jejich zájmu. Z odborníků mohou být učitelkám nápomocni pracovníci pedagogicko-psychologických poraden a dětské psychologové.

Ze zkušeností byly odpozorovány a shrnuty určité zákonitosti v dětském přizpůsobování se mimo primární prostředí rodiny. Vývoj chování dětí byl sledován při jejich hospitalizaci, ale byl ověřen i v mateřských školách. Říčan (1998), Vágnerová (2005) uvádějí tři stadia reagování dítěte mladšího předškolního věku na přerušení kontaktů s rodinou.

- První stadium je *stadium protestů*. Vyznačuje se vytrvalým pláčem dítěte, dožadováním se rodiče, nechutí komunikovat s vnějším prostředím, odmítáním hraček a hraní.
- Následující stadium se nazývá *stadium zoufalství*, kdy dítě již nenaříká, je uzavřené, komunikuje jen sporadicky. Vybere si nebo přijme hračku, ale bez většího zájmu s ní manipuluje a pozoruje okolí.
- *Stadium odpoutání od matky* je třetím stadiem reagování dítěte mladšího předškolního věku na přerušení kontaktů s rodinou. Toto stadium je charakteristické upoutáním pozornosti k náhradní osobě, chování a komunikace s okolím se přibližuje běžným projevům ostatních dětí. Dítě si začíná bezstarostně hrát.

3.2 Adaptace v mateřské škole a její dopad na rodinné prostředí

Průběh adaptace dítěte předškolního věku v prostředí mateřské školy i s individuálními rozdíly jsou popsány v předcházejících podkapitolách. Je zřejmé, že změny v chování se neprojevují pouze v novém prostředí MŠ, ale promítají se i do rodinného prostředí.

Německé psychologičky Haefele a Filsinger (1993) nazývají první týden doma, kdy se dítě adaptuje na mateřskou školu jako, „*Konečně volno“ aneb Touha po klidu*. Tento týden je prosycen nejistotou, která provází vstup do mateřské školy, vede u dítěte k uzavírání se do sebe a stranění se ostatním. Prožívá stejně to, co dospělí po namáhavém pracovním dni. Dítě touží po chvíli klidu a odpočinku. Často děti omezují své činnosti, které vykonávaly před vstupem do MŠ. Nejsou moc sdílné, jelikož si od svých zážitků drží odstup. Dané zážitky a dojmy potřebují postupně zpracovat. Nápadná zdrženlivost doma připomíná jejich opatrné chování v mateřské škole v prvním týdnu. Tuto zdrženlivost a uzavřenost lze vyzorovat v těchto případech:

- Dítě se nesnaží navázat kontakty s druhými dětmi.
- Dítě nevypráví samo od sebe o svých zážitcích.
- Dítě se vyhýbá činnostem z přehnaného strachu před špínou a tělesným zraněním.
- Dítě neukazuje ostatním dětem, že je má rádo.

„*Nevím, proč jsem stále tak smutný*“ aneb *Vnitřní krize* je název druhého týdne adaptace dítěte na mateřskou školu, kdy spory o sociální roli v mateřské škole vyvolají krizi také v prostředí domova. Dítě je unavené být stále ve střehu a snášet se střídavým úspěchem nejrůznější hádky, a proto se stává mrzutým. Děti doma působí nevyrovnaně a typické je pro ně také to, že se jejich nálada každou chvílí mění. V tomto týdnu, kdy se dítě cítí v mateřské škole nejisté, potřebuje doma zažít pocit bezpečí a opory. Také se může objevit pokus dítěte o prosazení a boj o moc. Z tohoto lze velmi dobře rozpoznat protichůdné pocity dítěte.

V druhém týdnu lze u dětí tedy vyzorovat následující:

- Dítě působí nevyrovnaně.
- Pokouší se upoutat pozornost všemi dostupnými prostředky.
- Na vše říká „ne“ – chce vždy opak nebo odmítnutí.
- Dítě je ráno unavené, i když šlo večer brzy spát.

Ve třetím a čtvrtém týdnu se vnější chování dětí blíží normě, avšak s tělesným stavem tomu tak není. Na dětech lze doma pozorovat zřetelné známky tělesného vyčerpání. I když se dítě postupně začleňuje, nezpracuje ještě první kritické týdny a zátěž přetrvává, proto je tak tělesně vyčerpané. Haefele a Filsinger (1993) nazvaly tyto týdny jako „*Následky vybojované bitvy*“ aneb *Vyčerpání a potřeba zotavení a odpočinku*.

Tyto týdny jsou charakteristické následujícím:

- Dítě se rychle unaví.
- Nepokouší se zůstat delší dobu vzhůru.
- Dítě působí jako duchem nepřítomné.

3.3 Faktory ovlivňující adaptaci

V rámci vnějšího sociálního prostředí třídy mateřské školy má podstatný vliv na adaptaci věkové smíšené třídy. Kořátková (2008) je přesvědčená o tom, že děti, které začínají navštěvovat heterogenní třídy, se snadněji adaptují na nové prostředí, než ty děti, které započaly docházku do mateřské školy v homogenní třídě. Deissler (1994) v souvislosti

se sociálním prostředím třídy uvádí také důležitou skutečnost ovlivňující průběh adaptace. Jedná se o počet dětí ve třídách, což se projevuje v délce a intenzitě navázaných kontaktů. V malé skupině čítající cca sedm až osm dětí, může brzy vytvořit přehlednou síť vztahů – dítě se rychle naučí, jak s kým má jednat, jak kdo reaguje, co může od ostatních očekávat, jak se liší či doplňují zájmy jedinců, kdy je třeba ustoupit, kdy se může prosadit, koho má obzvlášť rád apod. Jestliže je ale třída příliš velká a vyskytuje se v ní necelých třicet dětí, pocit důvěrného společenství se u dětí vytvoří teprve postupně nebo jen částečně.

Osobnost a profesní způsobilost učitelky jsou také velmi důležitými faktory, které výrazně ovlivňují adaptaci dítěte. V každé situaci musí mít dítě uspokojeny potřeby. Předpokládáme-li, že dítě má uspokojené fyziologické potřeby, je právě na učitelce, aby dále zabezpečila potřebu bezpečí a jistoty, které dítě potřebuje. Učitelka musí vědět, co dělat v případě potíží s adaptací, vědět, že dítě potřebuje bezpečí a jistotu, což je druhý pilíř pyramidy Abrahama Maslowa. Opora v dospělém (učitelce), který dítěti rozumí a kterého jeho osoba zajímá, dokáže dát dítěti potřebnou jistotu, díky které mnohem lépe překonává těžkosti.

Kvalita vztahu nejen s učitelkou, ale především s rodiči, představuje pro dítě bezpečnou základnu, ze které pozoruje své okolí. Spolehlivý vztah k blízké osobě souvisí s vyšší mírou přímého sdělování pocitů a se schopností vyrovnat se rychleji se zátěží. Spolehlivost vztahu má výrazný vliv na schopnosti poradit si se silnými city, čili s regulací afektů. Kvalita vztahu k primárním blízkým osobám má vliv na vytváření vztahů dětí k novým osobám. Niesel a Griebel (2005) rozlišují tři kvality vztahu:

- *Spolehlivé pouto*, kdy se dítě při znejistění obrací přímo na osobu, jež mu je blízká a od které se mu dostává chápavé náklonnosti a účinné útěchy.
- *Nejistě-vyhýbavé pouto* – dítě se při znejistění neobrací s potřebou útěchy a něhy přímo na přítomnou blízkou osobu, jelikož se tato osoba chová vůči dítěti odmítavě.
- *Nejistě-ambivalentní pouto*. V tomto případě se dítě při znejistění obrací přímo na přítomnou blízkou osobu, ovšem víra v její spolehlivost je mizivá. Blízká osoba projevuje málo pochopení a dítěti se také nedostává dostatečného uklidnění.

Z vědeckého výzkumu Haefele a Wolf-Filsinger zaměřeného na vstup dětí do mateřské školy, jenž byl proveden v roce 1995 ve Státním ústavu pro ranou pedagogiku v Mnichově, vyplývá, že děti, u kterých je ve druhém roce jejich života klasifikován vztah k matce jako spolehlivé pouto, byly později v mateřské škole hodnoceny jako sociálně kompetentnější a s vyšším pocitem vlastní hodnoty. U ostatních dětí byly tyto děti oblíbené a byly vůči ostatním vnímavější. Celkově se u nich objevovalo více pozitivních než negativních pocitů. Děti se spolehlivým poutem dospívají v předškolním věku k autonomii a k samostatnému regulování silných citů dříve než jejich vrstevníci s nejistým poutem. V pěti letech se u dětí se silným poutem objevovaly kompetentnější strategie zvládání konfliktů a také se v jejich chování méně často objevovaly problémy. Tyto vlivy samotné nepředurčují další vývoj. Pozdější vlivy a zkušenosti mohou ovlivnit zvládání nástupu do mateřské školy. Výzkum vychází z teorie citové vazby, kterou zformuloval v roce 1969 John Bowlby.

Důležitým faktorem ovlivňujícím adaptaci je také připravenost dítěte z rodinného prostředí, čemuž byla věnována pozornost v první kapitole této práce. Jedná se o dovednosti dítěte, úroveň jeho vědomostí, schopností a sebeobsluhy.

Existence pevného bodu, čímž je myšleno přítomnost známé osoby nebo předmětu v cizí situaci, která zmenšuje nejistotu a strach z nezvyklé situace, je také okolnost, jež usnadňuje přechod dítěte z rodiny do mateřské školy (Haefele a Wolf-Filsinger, 1993).

Vstup dítěte do mateřské školy je pro dítě velmi důležitý přechod do nové životní etapy, jež na něj klade ne zcela snadné vývojové nároky a výzvy. Děti jsou přirozeně konzervativní a zpravidla nerady opouštějí matku, známé hračky, prostředí, stávající vztahy. Aby mohlo dítě udělat nové vývojové kroky vpřed, velká část dětí se nejprve potřebuje stáhnout do sebe. Mnohdy se u nich objeví regrese, tudíž se vrátí k dřívějším způsobům projevů nebo reakcím, které v předešlých fázích vývoje byly přijímány jako přiměřené, ale v současné době již nejsou vhodné (Kohoutek, 1998). Mezi časté projevy dětí, jak se s novým prostředím, tj. mateřskou školou sžívají, patří dočasně větší přilnutí k mamince a závislost na ní, větší plačtivost nebo agresivita, regrese ve stolování, hygieně, běžných rituálech, snížení míry samostatnosti, omezení komunikace, větší pasivita aj. (Vávrová, 2011).

Některé mateřské školy umožňují návštěvy rodičů s dětmi, které ještě do mateřské školy nedocházejí. Záměrem těchto předškolních zařízení je skupinová hra dětí a detailní poznání prostředí mateřské školy v blízkosti jednoho z rodičů. Jedná se o ideální stav přípravy a následná adaptace dětí v těchto zařízeních má klidnější průběh. Děti se postupně začínají orientovat v novém prostoru i v možnostech hraní si s hračkami. A co je důležité, poznají alespoň jednu z učitelek.

Další možností, jak ulehčit dítěti začlenění do dětské skupiny v mateřské škole, je využít příležitosti chodit s dítětem na začátku školního roku do třídy a dle potřeby zde pobývat. Je to léty prověřený přístup, který usnadňuje přechod dítěte z rodiny do mateřské školy. Tento způsob pomoci dětem s adaptací je mnohem častější než návštěvy rodičů s dětmi v prostředí mateřských škol. Adaptační fáze prožita aktivně s dítětem mimo jiné umožňuje rodiči poznat ostatní děti, vybavení, hračky, denní řád a ulehčuje volbu vhodného tématu pro rozhovory.

Je nutno také připomenout zodpovědný přístup rodičů ke slibům, které dávají dítěti. Jestliže je ráno dítěti dán slib, že si pro něj rodič hned po spaní přijde, měl by se opravdu v tu dobu objevit. Jestliže se dítě rodiče v daný čas nedočká, vnímá to jako zradu. Takové zkušenosti nepřispívají k ochotě chodit do mateřské školy (Kotátková, 2014).

Možností, jak usnadnit dítěti přechod z rodiny do mateřské školy, existuje spousta. Je na rodičích a učitelích, jak je co neefektivněji využijí, a pomohou tak dětem s adaptací na mateřskou školu. V případě, že tomu tak není, mohou se u dětí projevit určité problémy, které nazýváme adaptačními problémy.

3.3.1 Možnosti podpory adaptace ze strany rodičů a učitelů

Spolupráce rodičů a učitelů je velmi důležitá, a to nejen v počátcích, ale měla by trvat po celou dobu docházky dítěte do mateřské školy. Tato spolupráce zahrnuje neustálou výměnu informací a zkušeností, které s sebou nese výhody – včasné nalezení řešení problémů ke spokojenosti všech. Tato interakce by měla být postavena na vzájemné důvěře. (Essa, 2011)

Učitelky mohou pomoci tak, že ulehčují orientaci v nové situaci. U dětí stojících v koutě by měla učitelka podpořit podvědomé jednání dítěte, např. prostřednictvím různých her a pomocí speciálních opatření usnadnit příjem podnětů, pravidel a norem chování.

Napětí a nové zážitky v mateřské škole děti brzy unaví, tudíž by měly mít možnost stáhnout se do sebe a dle svých potřeb si odpočinout od okolí. Učitelka by tedy podle dané situace měla nabídnout nově příchozím dětem klidnou hru nebo připravit místo, kde se budou moci „schovat“.

Je podstatné, aby učitelka umožnila, aby zkušené děti, tj. děti, které nastoupily do mateřské školy dříve, převzaly pomyslný patronát nad nově příchozími a nabídly jim tak vhodný vzor chování v tomto prostředí. „Malí“ přijdou pod patronát „velkých“. Necítí se tak ztraceni a osamělí.

Postupná adaptace nových dětí bývá narušena víkendem, proto mohou učitelky propojit dva na sebe navazující týdny činnostmi započatými v pátek a v dalším týdnu na ně plynule navázat. (Haefele a Wolf-Filsinger, 1993)

3.4 Problémy spojené s adaptací

Většina dětí, které nastupují do mateřské školy, přichází podle dlouholeté tradice právě v září. V průběhu roku jich přibývá do dětského kolektivu už jen menší počet. Problémy adaptačního období se tudíž kumulují do prvních týdnů nového školního roku. Tato situace není náročná pouze pro nově příchozí děti, ale také pro učitele a rodiče. Děti nastupující do mateřské školy v říjnu nebo později, mohou navštívit spolu s rodiči zahradu nebo hernu mateřské školy. To ovšem v případě, že tuto možnost mateřská škola nabízí. Pokud ano, tyto děti pak přicházejí do již známého prostředí.

Následující úvahy, vztahující se ke zkušenostem, které ztěžují vstup do mateřské školy, vycházejí z výsledků dvou diplomových prací z oblasti studia psychologie. Autorky těchto studií (Haefele a Wolf-Filsinger, 1993) uvádějí, že dětem ztěžuje vstup do mateřské školy jejich menší tělesná odolnost. Vícehodinový pobyt uprostřed hlučného kolektivu je tak pro ně tělesně namáhavý. Taktéž se děti mnohem dříve unaví a projeví se to také v jejich citovém prožívání. Existuje pravděpodobnost, že děti s menší tělesnou odolností jsou více náchylné ke vzniku nemoci. Tudíž musí být častěji doma a je pro ně

mnohem obtížnější dosáhnout pevného místa ve skupině a udržet si ho. Také je u dětí důležité vyvinout důvěru ve vlastní schopnosti. Pro ty děti, které si neumějí představit, že by měly samy obstát a splnit všechna očekávání a požadavky v mateřské škole, bude vstup do MŠ velmi těžký. Mezi ty, co pro ně vstup do mateřské školy bude velmi těžký, patří i děti, jejichž matky pracují na plný úvazek, a musí už od počátku docházky pobývat v tomto prostředí celý den. Často se lze také setkat s jejich nástupem ze dne na den. Tato náhlá změna se projeví v podobě adaptačních potíží. Další okolností ztěžující vstup do MŠ je negativní zkušenost v podobě např. rozvodu rodičů nebo dlouhodobý pobyt v nemocnici. V tomto případě mají děti zpravidla větší problémy s přizpůsobením se mateřské škole. V důsledku dřívějších nepříjemných situací reagují velice citlivě. Dětská důvěra v klíčovou osobu je otřesena, jelikož má dítě pocit, že ho rodiče zradili. Děti se vždy snaží zabránit riziku oddělení od matky, a to i na krátkou dobu. Celodenní docházka je pro nově nastupující dítě mnohem náročnější než půldenní pobyt. Každý začátek spojený s nástupem do mateřské školy bývá pro většinu dětí náročný a každý se s ním vyrovnává svým vlastním způsobem. Proto se můžeme setkat s nejrůznějšími adaptačními problémy.

3.4.1 Projevy maladaptace

Selhávání organismu vytvářet si během ontogeneze účinné interakce s prostředím označujeme jako *maladaptaci*. Tato skutečnost bývá také označována jako nepřizpůsobivost. Zpravidla vzniká na podkladě deprivace v raném vývoji nebo vlivem narušeného sociálního okolí dítěte. Maladaptace se projevuje poruchami chování různého stupně (Hartl, Hartlová, 2010).

Neúspěšnost adaptace na prostředí mateřské školy můžeme vypořadovat z projevů dítěte. Pokud se dítě příliš přizpůsobuje nebo naopak je velmi vzdorovité a nepoddajné. Marko (1971) ve své publikaci předkládá inventář šestnácti maladaptačních projevů, které jsou typické pro určité symptomy. Patří mezi ně:

- *Deficit v prosazování se* - dítě se projevuje plachostí, nedostatkem sebejistoty i sebedůvěry, těžce snáší upozornění na chybu, s učitelkou komunikuje jen o samotě, nikdy jako první nenaváže kontakt, často se červená, a také těžce snáší chybu.

- *Skleslá, depresivní nálada* – dítě, u kterého se projevuje tento symptom, má tyto projevy: je vážné, zamyšlené, směje se jen výjimečně, cítí se opuštěné a je nešťastné. Také se u něj objevuje vyčerpanost a únava.
- *Odtahované chování* – dítě uniká sociálnímu kontaktu, vyhýbá se situacím, ve kterých má mluvit, neděkuje a nezdraví. Je často zasněné, nepřístupné a nezajímá se o hry.
- *Úzkost a nejistota* – ta se projevuje u dětí snaživým zdravením a děkováním. Děti jsou velmi komunikativní, nosí předměty, vymýšlí si příběhy, aby se pochlubily. Horlivě se snaží navázat přátelství, velmi touží po soucitu. Jsou úzkostné.
- *Nepřátelství vůči dospělým osobám* – dítě má tendenci protichůdného jednání při pokárání. Je nedisciplinované a neposlušné. Také se u něj projevuje útočnost, vzdorovitost, vyhrožování. Dítě vyznačující se nepřátelstvím vůči dospělým osobám často např. poškozují majetek nebo krade.
- *Nepřátelství vůči dětem* – projevy dítěte jsou charakteristické rušením hry ostatních dětí, hádáním se s nimi, žalováním, vyvoláváním bitek, kopáním a kousáním. Takové dítě nebývá v kolektivu oblíbené.
- *Úzkost utvrzovaná a akceptovaná ostatními dětmi* – dítě si hraje na hrdinu a bere na sebe zbytečné riziko nebo ze sebe může dělat tzv. šaška. Často se toto dítě chlubí, napodobuje ostatní, vtírá se a parádí se.
- *Indiferentní postoj ke světu dospělých* – dítě, u kterého se projevuje tento symptom, má tyto projevy: odmítá svět a jeho hodnoty, je lehkomyšlné, pracuje jen v případě, že je k činnosti donuceno. Bez dovolení si bere pomůcky ostatních, podvádí a je nepoctivé. Často zneužívá důvěru ostatních, vše ze zvyku a bez výčitek.
- *Rozptýlenost* – projevuje se lehkou unavitelností. Dítě je nepokojné, neposedné, často věci zapomíná, ztrácí nebo si je plete. Nemůže se koncentrovat a je nestálé.
- *Rozdílné symptomy emocionální tenze* – u dítěte, u kterého se objevují tyto symptomy, můžeme očekávat bojácné chování, nedokončování činností, chození za školu, dítě se na svůj věk chová příliš dětinsky. Nerado se zúčastňuje dění kolektivu.

- *Rozdílné projevy neurózy* – u těchto dětí se objevují záškuby, mrkání, cucání prstů a značná nervozita.
- *Nedostatek pramenící z prostředí* – častá absence, zjevná neupravenost a podvyživenost je projevem tohoto symptomu.
- *Mentální opožděnost* se projevuje v pomalém porozumění základů matematiky, rozumovém omezení. Často je toto dítě podváděno ostatními dětmi.
- *Sexuální vývoj* – opožděný nebo včasný s abnormálními tendencemi.
- *Psychosomatické těžkosti* se u dítěte projevují v podobě bolesti hlavy či trávicího traktu, dýchacími obtížemi aj.
- *Tělesné defekty* – mezi tyto projevy může patřit např. poškozený zrak či sluch, zaostávání ve vývoji nebo také obezita.

S výše uvedenými projevy dětí souhlasí Řezáč (1998), který maladaptivní projevy spojené s neadekvátním průběhem přizpůsobování se okolí zobecňuje a rozděluje je do čtyř hlavních skupin:

- *Vnitřní nevyváženost*, tj. tendence k jednostrannému přizpůsobování zahrnující přizpůsobování sebe prostředí nebo přizpůsobování prostředí sobě.
- *Neadekvátní citové reakce* a postoje vůči sobě i jiným lidem. Jde např. o neadekvátní obranu zahrnující pocity méněcennosti, dále útok, který dle autora zahrnuje pomlouvání, poškozování nebo agresi. Také únik patří mezi neadekvátní citové reakce, kdy se jedinec uzavírá do sebe, utíká do snění aj.
- *Neadekvátní poznávání* – např. rigidita v percepci, fantastické myšlení.
- *Neadekvátní volní regulace* – nerozhodnost, negativismus, nedostatečná sebekontrola atd.

3.5 Indikátory úspěšné adaptace v mateřské škole

Mateřská škola je zařízením pro děti a děti by si ji vymyslely, i kdyby v dnešní podobě neexistovala (Matějček, 2000). Adaptace v mateřské škole s sebou nese jen negativní skutečnosti. Mnohem častěji se setkáváme s úspěšnou adaptací. Ta je spojena s dobou,

kdy končí adaptační proces. Niesel a Griebel (2005) uvádějí následující skutečnosti, které mohou být indikátory úspěšné adaptace:

- V prostředí mateřské školy se dítě dokáže zapojit do skupinového dění, nalezne kamarády a cítí se zde dobře.
- Dítě si dokáže hrát s dětmi předškolního věku a umí se s nimi dohodnout.
- Dítě chodí do mateřské školy rádo, je klidné a cítí se zde dobře.
- Samo projevuje své požadavky, dokáže řešit problémy dle jeho věku a zvláštností.
- Dítě samo přichází s vlastními nápady.
- Akceptuje denní program.
- Zná a dokáže dodržovat pravidla skupiny.
- Dokáže se odloučit od matky a při odchodu matky či jiné blízké osoby mu to nedělá žádné velké problémy.

4 ADAPTAČNÍ PROGRAM

Jednou z podmínek naplňování cílů předškolního vzdělávání, jež jsou téměř pro všechny mateřské školy stanoveny a charakterizovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2004), je možnost postupné adaptace nově přichozích dětí na prostředí mateřské školy. Mateřské školy by proto měly tuto problematiku implementovat do svého školního kurikula, a to např. vytvořením programu postupné adaptace. V tomto programu by mateřské školy měly specifikovat konkrétní možnosti školy, své záměry ve vztahu k problematice, prostředky a metody, díky kterým mohou nejen částečně naplnit jednu z podmínek předškolního vzdělávání, ale především mohou pomoci dětem v jejich nelehkém přechodu z rodinného prostředí do prostředí mateřské školy. Adaptační program by měl obsahovat záměry projektu ve vztahu k rodině a dítěti. Další částí by měly být zaměřeny na úkoly pro ředitelku mateřské školy a také pedagogické pracovníky (Bečková, 2008).

4.1 Hlavní zásady při tvorbě adaptačního programu

Při vytváření i realizaci adaptačního programu nesmí být zapomenuto na opatření sloužící k minimalizaci adaptačních problémů. Podle Bečkové (2008) k minimalizaci adaptačních problémů patří:

- *Realizace pravidelných odpoledních setkání v mateřské škole pro maminky na mateřské dovolené.* Tato odpoledne umožní dětem se seznámit s prostředím mateřské školy, postupně si zvyknout na přítomnost jiné dospělé osoby a dětí. Při této aktivitě je vždy přítomen pedagog z řad zaměstnanců mateřské školy, který odpovídá na dotazy rodičů týkající se chodu mateřské školy.
- *Postupné zvykání dětí s účastí dospělé osoby blízké dítěti.* Jedná se o opakovanou návštěvu mateřské školy před zahájením nástupu dítěte do této instituce s prodlužujícími se intervaly pobytu v dopoledních hodinách spolu s rodičem. Dítě se tak seznamuje s různými aktivitami ve třídě. Pokud se dítě zapojuje do aktivit ve třídě bez obtíží, po dohodě s ním rodič na určitou dobu odchází. Toto postupné zvykání na nové prostředí přechází ideálně na dopolední docházku. Doba zvykání je individuální a je nutné ji přizpůsobit potřebám dítěte. Ideální dobou

pro postupné zvykání na prostředí mateřské školy spolu s účastí blízké dospělé osoby je doba mateřské dovolené.

- *Informační leták*, který by měli rodiče získat při první návštěvě mateřské školy, jelikož poskytne rodičům základní informace o mateřské škole nejen ústní formou. Ideálně by měl obsahovat adresu a název mateřské školy, kontakty, provoz mateřské školy a jednotlivých tříd, denní režim s rámcovým časovým rozmezím. Taktéž zde mohou rodiče získat informace týkající se oděvu dítěte a jeho doplňků. Nesmí chybět popis věcí, které budou děti potřebovat a aktivity, jež mohou rodiče využívat.
- *Schůzka s rodiči, setkání s dětským psychologem*. Setkání s rodiči nově přijímaných dětí je vhodné zařadit na závěr předcházejícího školního roku, aby rodiče mohli s dostatečným předstihem reagovat na požadavky a doporučení mateřské školy. Obsahem této schůzky bývá podrobné informování rodičů o veškerém fungování mateřské školy. Součástí této schůzky je i vhodná návštěva dětského psychologa, který upozorní na úskalí přechodu dítěte do prostředí mateřské školy. Také může doporučit kroky vedoucí k minimalizaci adaptačních problémů ve spolupráci s pedagogy MŠ. V závěru schůzky může být dán prostor dotazům rodičům, individuálním konzultacím s pedagogy nebo psychologem.
- *Poradenská služba*, která spočívá v připravenosti pedagogických pracovníků reagovat na dotazy rodičů k aktuálním problémům jejich dětí. Důležitá je jejich profesionální úroveň v oblasti odborných znalostí a zároveň využití jejich dlouholetých zkušeností. Vhodným doplňkem může být doporučení odborné literatury, která se vztahuje k aktuální problematice.
- *Vzdělávání pedagogů*, které souvisí s poradenskou službou pro rodiče, ale i adaptací nově přichozích dětí. Základem je samostudium odborné literatury, jejímž obsahem je problematika adaptace, vývojové zvláštnosti tříletých dětí a komunikační dovednosti pedagoga ve vztahu k rodičům.

Minimalizace adaptačních problémů s využitím individuálního přístupu, je další součástí tvorby adaptačního programu. Je možné zde zařadit:

- *Důraz na spolupráci s rodinou.* Jedná se o navázání dobrého partnerského vztahu s rodinou dítěte a získání její důvěry. Operativně řešit problémy, které vyvstanou.
- *Dvě učitelky ve třídě od ranních hodin* v prvním týdnu školního roku se jeví jako vhodné pro navázání kontaktu s oběma učitelkami, aby nově příchozí učitelka nepůsobila na děti stresově. Dle zkušeností, děti hůře přijímají osobu, která mezi ně přichází během dne, a preferují učitelku, na kterou si již částečně zvykly v průběhu ranních hodin.
- *Empatický přístup* souvisí se vcítěním se do situace dítěte, což je základem důvěrného vztahu mezi dítětem a učitelkou (Bečková, 2008).

Realizace adaptačního programu by měla stavět na týmové spolupráci všech pedagogických pracovníků mateřské školy. Při realizaci je důležité také jejich osobní zaujetí, orientace na dítě a dobrá orientace v otázkách adaptace.

Adaptační programy mateřských škol mají zpravidla podobu rad a opatření pro úspěšnou adaptaci. Někdy je v úvodu dokumentu uvedený název a adresa mateřské školy. Dále bývá na přední straně uveden cíl adaptačního programu a doba, kdy bude realizován.

Vedení mateřských škol zpravidla jmenuje opatření k minimalizaci adaptačních problémů ze strany mateřské školy, stejné nebo podobné, které byly uvedeny výše. Adaptační programy jsou zpravidla doplněny o doporučující desatero pro rodiče, tj. co mohou rodiče vykonat, aby vstup dítěte do MŠ byl nenásilný a úspěšný. Dále se setkáváme s doplňujícími kritérii, která stanovují, čím je dítě připraveno překročit rámec rodiny a vstoupit do mateřské školy.

Některé mateřské školy neomezují svůj adaptační program pouze na výčet opatření ze strany mateřské školy nebo rodičů, ale konkrétně popisují, jak probíhá první týden v dané mateřské škole. V prvním týdnu měsíce září mateřské školy poskytují přítomnost obou učitelek na ranní směně pro vytvoření stejného vztahu k nim oběma. Rodiče mohou pobývat s dětmi v dopoledních hodinách v prostředí mateřské školy. V této době probíhá vzájemné seznamování dětí s hračkami, se značkou, prostředím, plněním hygienických požadavků, seznámení se stolováním. Z důvodu velkého strachu z odpoledního odpočinku, pedagogové doporučují dát dítěti oblíbenou plyšovou hračku a první tři týdny taktéž

doporučují odcházet domů před odpoledním odpočinkem. V průběhu září často probíhají v mateřských školách společné akce, kdy jdou učitelé, rodiče a děti společně na procházku do lesa, společně pobývají na zahradě nebo ve třídě. Vše je motivačně zaměřené dle školního vzdělávacího programu. Dále mateřské školy upozorňují rodiče na to, co by za žádných okolností neměli dělat a shrnují to do několika bodů směřovaných právě pro ně:

- Nenechte se obměkčit
- Nestrašte své dítě mateřskou školou
- Nepřiznávejte, že je vám také smutno a že se vám stýská
- Netvrďte dítěti cestou do mateřské školy, že jdete na procházku.
- Nelžete mu o tom, v jakou dobu jej přijdete vyzvednout.

Vzdělávací nabídka adaptačních programů závisí na školním vzdělávacím programu mateřské školy. Každá MŠ může mít (a dozajista má) jiný adaptační program. Málo mateřských škol má vytvořený adaptační program jako dokument školy, který využívá. Některé specifické činnosti jsou součástí třídního vzdělávacího programu jako vzdělávací nabídka tematické části týkající se seznámení s novým prostředím a kamarády.

Odměnou pro všechny pedagogické pracovníky, kteří se podílejí na přípravě a realizaci adaptačních programů, mohou být výsledky jejich snažení, které se promítají do průběhu adaptace nově nastupujících dětí.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Praktická část diplomové práce se zabývá mapováním vnímané úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách ve Zlínském kraji.

Tento výzkum je důležitý pro poukázání na úroveň adaptačních programů realizovaných v mateřských školách ve Zlínském kraji. V projevech dětí, u nichž proběhla adaptace na prostředí mateřské školy negativně, se značí nutnost v praxi pomoci pedagogickým pracovníkům tyto projevy ovlivňovat a pomoci tak dosáhnout co možná nejlepších výsledků v procesu adaptace.

5.1 Výzkumný cíl

Hlavním cílem výzkumu je zmapovat celkovou vnímanou úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu, po jednom týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Vnímanou úrovní úspěšnosti realizovaných adaptačních programů je zde myšleno hodnocení projevů dětí ve věku tří až čtyř let učitelkou mateřské školy. Jsou zde posuzovány projevy dětí dle indikátorů úspěšné adaptace definovaných Nieselem a Griebelem (2005). Mezi indikátory jsou řazeny tyto projevy:

- Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.
- Dítě se zapojuje do skupinových činností.
- Dítě si hraje s ostatními dětmi.
- Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.
- Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.
- Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.
- Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.
- Dítě chodí do mateřské školy rádo.
- Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.

- Dítě akceptuje denní program.
- Dítě zná pravidla stanovená ve třídě mateřské školy.

Dále je cílem výzkumu zjistit, zda existuje významný rozdíl v posunu vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu, po absolvování adaptačního programu, tj. po prvním týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Zmapováním projevů dětí před realizací adaptačního programu a po jeho realizaci po dobu jednoho týdne, docílíme zmapování posunu v projevech dětí a k odlišnému vnímání kvality realizovaných adaptačních programů v mateřských školách. Zmapováním projevů dětí po jednom týdnu realizace adaptačního programu a následně po jeho realizaci za jeden měsíc, docílíme zmapování posunu v projevech dětí a k odlišnému vnímání kvality realizovaných adaptačních programů v mateřských školách. Zmapováním projevů dětí před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci jeho realizace, porovnáním výsledků zjistíme, zda existuje významný rozdíl v posunu celkové vnímané úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let.

Posledním cílem výzkumu je zmapovat možná opatření využívaná k minimalizaci adaptačních problémů u dětí ve věku tří až čtyř let v mateřských školách ve Zlínském kraji. Mezi tato opatření jsou na základě teoretických východisek řazeny:

- Realizace pravidelných odpoledních setkání v mateřské škole pro maminky na mateřské dovolené s cílem umožnit dětem se seznámit s prostředím MŠ.
- Postupné zvykání dětí na prostředí mateřské školy s účastí dospělé osoby blízké dítěti.
- Informační leták pro rodiče, který jim poskytne základní informace.
- Schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa.
- Poradenská služba spočívající v odpovídání na otázky zákonných zástupců dětí.
- Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti poradenství pro rodiče a také v oblasti adaptace nově příchozích dětí do mateřské školy.

- Důraz na spolupráci s rodinou při adaptaci dítěte, které do této rodiny patří.
- Dvě paní učitelky již od ranních hodin v jedné třídě.
- Empatický přístup ze strany učitelek (Bečková, 2008).

5.2 Výzkumný problém

Pro náš výzkum byly stanoveny následující výzkumné problémy:

- Jaká je vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji?
- Dochází k posunu vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?
- Jaká opatření k minimalizaci adaptačních problémů jsou využívána u dětí ve věku tří až čtyř let v mateřských školách?

5.3 Dílčí výzkumné otázky a hypotézy

Na výzkumné problémy navazují výzkumné otázky spolu s hypotézami.

Jaká je celková úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu, po jednom týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.?

1. Jaká je celková úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu?
2. Jaká je celková úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po jednom týdnu stráveném v mateřské škole?

3. Jaká je celková úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?
4. Jaký je celkový posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování?

H₁: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování.

5. Jaký je celkový posun úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ze Zlínského kraje po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

H₂: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách ve Zlínském kraji u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

6. Jaký je celkový posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

H₃: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Jaká je vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

7. Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech před absolvováním adaptačního programu?
8. Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech po jednom absolvovaném týdnu adaptačního programu?
9. Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?
10. Jaký je posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

H₄: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

11. Jaký je posun vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po realizaci jeho jednoho týdne po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

H₅: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl ve vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

12. Jaký je posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

H₆: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Jaká opatření jsou využívána k minimalizaci adaptačních problémů u dětí ve věku tří až čtyř let v mateřských školách ve Zlínském kraji z pohledu učitelů mateřských škol.

13. Jaká opatření pro minimalizaci adaptačních problémů jsou učiteli mateřských škol Zlínského kraje nejvíce využívána?

14. Jaká opatření pro minimalizaci adaptačních problémů jsou učiteli mateřských škol Zlínského kraje nejméně využívána?

15. Jaká jiná opatření kromě opatření daných odbornou literaturou jsou pro minimalizaci adaptačních problémů učiteli mateřských škol ve Zlínském kraji využívána?

5.4 Pojetí výzkumu

Kvantitativní výzkum byl zvolen jako výzkumná strategie, jelikož cílem této práce je zmapovat vnímanou úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji.

Kvantitativní výzkum je vhodný k dosažení výsledku zjišťovaného výzkumného problému, kterým se tato práce zabývá.

5.5 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor vychází ze základního souboru, který reprezentují učitelé mateřských škol ve Zlínském kraji, kteří realizují výchovně vzdělávací činnost s dětmi ve věku tří až čtyř let. Jejich celkový počet nelze s přesností určit, proto je vycházeno z celkového počtu mateřských škol ve Zlínském kraji. Celkem se ve Zlínském kraji nachází 248 mateřských škol (seznamskol.eu). Je předpokládáno, že v jedné matřské škole může s nově přichozími dětmi ve věku tří až čtyř let pracovat více učitelů než jeden. V rámci tohoto výzkumu byli osloveni učitelé mateřských škol Zlínského kraje, kteří pracují v běžné mateřské škole.

Výběrový soubor představuje 178 učitelů mateřských škol, kteří realizují výchovně vzdělávací činnost s dětmi ve věku tří až čtyř let ve Zlínském kraji. Tito učitelé byli vybráni dostupným výběrem a celkem zhodnotili projevy u 1956 dětí ve věku tří až čtyř let.

5.5.1 Kritéria výběru výzkumného souboru

Pro výběr respondentů byla rozhodující určitá kritéria, mezi něž patří ochota spolupracovat na tomto výzkumu, realizace výchovně vzdělávací činnosti v mateřské škole u dětí ve věku tří až čtyř let a místo výkonu práce Zlínský kraj.

Pro výzkum byl zvolen výzkumný soubor složený z předškolních pedagogů pracujících s výše uvedenou věkovou kategorií, jelikož bylo vycházeno z teoretických východisek. Všichni učitelé mateřských škol, kteří tvoří výzkumný soubor, vykonávají svou profesi v klasické mateřské škole ve Zlínském kraji. Tento kraj České republiky byl zvolen na základě oslovení zřizovatelů mateřských škol tohoto kraje, kterým bylo nabídnuto zmapování dané problematiky a možnosti využití výsledků této práce pro jejich další záměry v oblasti adaptace.

Z výzkumného souboru byl vytvořen výběrový soubor, který čítá 178 učitelů mateřských škol Zlínského kraje, realizující výchovně vzdělávací činnost v klasických mateřských školách u předškolních dětí ve věku tří až čtyř let v homogenních i heterogenních třídách.

5.6 Technika výzkumu

V rámci výzkumného šetření bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu (Chráška, 2007). Gavora (2000) definuje *dotazník* jako způsob písemného kladení otázek a získávání odpovědí, které jsou také písemné. Dotazník pro tento výzkum byl vytvořen na základě teoretických východisek této práce (viz příloha P1).

5.6.1 Výzkumný nástroj

Výzkumným nástrojem pro tento výzkum byl zvolen dotazník (viz příloha P1). Tento dotazník má dvě hlavní části. V první části dotazníku jsou učitelé mateřských škol hodnoceny projevy dětí. Tyto projevy jsou v případě pozitivního hodnocení indikátory úspěšné adaptace. Je zde vycházeno z pohledu Nieselega a Griebela (2005), který byl zkonkretizován pro lepší stanovení jednotlivých projevů dětí. Co nejvíce se tak zamezilo sporným odpovědím respondentů. V rámci dotazníku učitelé hodnotí projevy dětí dle těchto 11 indikátorů, které jsou v práci označovány také jako jakési oblasti projevů:

- Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.
- Dítě se zapojuje do skupinových činností.
- Dítě si hraje s ostatními dětmi.
- Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.
- Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.
- Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.
- Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.
- Dítě chodí do mateřské školy rádo.
- Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.
- Dítě akceptuje denní program.
- Dítě zná pravidla stanovená ve třídě mateřské školy.

Učitelé hodnotí jednotlivé projevy dětí před absolvováním adaptačního programu, po jednom absolvovaném týdnu adaptačního programu a po jednom měsíci, který stráví děti v mateřské škole. V rámci jednotlivých časových období učitelé rozhodnou, kolik dětí z jejich třídy se takto projevuje a kolik nikoliv.

Posouzení je subjektivní, tudíž záleží na míře otevřenosti respondentů, ochotě spolupracovat, a také je velmi důležitá pozorovací schopnost každého učitele mateřské školy. Je zjišťováno skutečné vnímání úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách, nikoli to, jaký by měl adaptační program ideálně být nebo co by učitel chtěl, aby bylo jeho součástí. Výzkum se skutečně zaměřuje na pedagogickou realitu, aby z ní mohly být následně vyvozeny důsledky pro zlepšení pedagogické praxe v oblasti realizace adaptačních programů.

V druhé části dotazníku učitelé mateřských škol určují, která opatření k minimalizaci adaptačních problémů v mateřských školách využívají. Při volbě možností bylo vycházeno z teoretických východisek této práce. Jednotlivé možnosti byly upraveny pro náš výzkum tak, aby nedocházelo ke sporným odpovědím.

Učitelé mateřských škol v roli respondentů vybírali jednu nebo více možných opatření k minimalizaci adaptačních problémů:

- Realizace pravidelných odpoledních setkání v mateřské škole pro maminky na mateřské dovolené s cílem umožnit dětem se seznámit s prostředím MŠ.
- Realizace nepravidelných odpoledních setkání v mateřské škole pro maminky na mateřské dovolené, s cílem umožnit dětem se seznámit s prostředím MŠ.
- Postupné zvykání dětí na prostředí mateřské školy s účastí dospělé osoby blízké dítěti.
- Informační leták pro rodiče, který jim poskytne základní informace.
- Schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa.
- Poradenská služba spočívající v odpovídání na otázky zákonných zástupců dětí.
- Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti poradenství pro rodiče.

- Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti adaptace nově přichozích dětí do mateřské školy.
- Důraz na spolupráci s rodinou při adaptaci dítěte, které do této rodiny patří.
- Dvě paní učitelky již od ranních hodin v jedné třídě.
- Empatický přístup ze strany učitelek. (Bečková, 2008)

Taktéž mají učitelé možnost otevřené otázky *jiné*. Učitelé do této kolonky dopisují další opatření k minimalizaci adaptačních problémů v mateřských školách, které ve své práci pro zmírnění adaptačních problémů využívají.

Vyhodnocení dotazníků slouží k zodpovězení výzkumných otázek a také přijetí, nebo odmítnutí nulové hypotézy ve prospěch hypotézy alternativní. Dotazníkové šetření tohoto výzkumu mělo podobu pre-testu, post-testu 1 a post-testu 2.

5.6.1.1 Odkaz na dílčí otázky

Odpověď na výzkumnou otázku č. 1 byla získána vyhodnocením dat ve sloupcích, do kterých učitelé zaznamenali projevy dětí před absolvováním adaptačního programu.

Pro zodpovězení výzkumné otázky č. 2 byl proveden stejný postup jako u zodpovězení výzkumné otázky č. 1 s tím rozdílem, že se vyhodnotila data ve sloupcích vztahujících se k projevům dětí po jednom absolvovaném týdnu adaptačního programu.

Zodpovězení výzkumné otázky č. 3 předcházelo stejně jako u výzkumné otázky č. 1 a 2, vyhodnocení dat z třetího sloupce, kde učitelé ze svého pohledu hodnotili projevy dětí po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Pro zodpovězení výzkumné otázky č. 4 – 6 byly vyhodnoceny projevy dětí v jednotlivých časových úsecích. Pro zodpovězení výzkumné otázky č. 4, je směrodatné hodnocení učitelů v době před realizací adaptačního programu a také doba po jednom týdnu jeho absolvování. Vždy je učiteli hodnoceno 11 tvrzení o projevech dětí. Obdobně jako u otázky č. 4 byly odpovědi na výzkumné otázky č. 5 i 6 získány z výpovědí učitelů v daném časovém období.

Odpověď na výzkumné otázky č. 7 – 9 získáme vypočítáním součtu pozitivních odpovědí v rámci jednotlivých tvrzení. Z celkového počtu dětí lze také vypočítat jejich procentuální zastoupení.

Na výzkumné otázky č. 10 – 12 bude získána odpověď vyhodnocením dat získaných před realizací adaptačního programu, po jednom týdnu jeho absolvování a po jednom měsíci stráveném dětmi v prostředí mateřské školy. Data je nutné oddělovat v rámci jednotlivých oblastí/tvrzení, která jsou učiteli hodnocena.

Na následující tři výzkumné otázky, tj. otázky č. 13 – 15, lze získat odpovědi vyhodnocením dat z druhé poloviny dotazníku, kde učitelé mateřských škol určují nebo dopisují možnosti opatření pro minimalizaci adaptačních problémů. Popisnou statistikou odpovíme na všechny tři otázky.

5.7 Způsob zpracování dat

Začátek této podkapitoly pojednává o operacionalizacích s proměnnými, kde jsou popisovány závisle a nezávisle proměnné, které budou dále kategorizovány. Následně bude popsán způsob zpracování dat a ověřeny hypotézy. Na základě stanovení typů proměnných budou pak zvoleny statistické metody pro tento výzkum.

5.7.1 Operacionalizace proměnných

H₁: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování.

Závisle proměnnou jsou v tomto případě projevy dětí z pohledu učitelů mateřských škol. Tato závisle proměnná představuje průměrnou hodnotu odpovědí na všechny položky v dotazníku týkajících se hodnocení projevů dětí před realizací adaptačního programu.

Nezávisle proměnnou je doba, jež představuje první den nebo dva strávené v mateřské škole, a také doba po jednom týdnu taktéž stráveném v tomto prostředí.

Projevy dětí jsou proměnnou metrickou a doba, kdy je měření uskutečněno, je proměnnou ordinální.

H₂ Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Celkové vnímání úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách je také závisle proměnnou, která je vyjádřena průměrem odpovědí na položky týkající se doby po realizaci jednoho týdne adaptačního programu a také po jednom měsíci stráveném v mateřské škole. Celková vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů představuje úroveň hodnocených projevů dětí jejich učiteli. Tato hodnota vyjadřuje, jak učitelé mateřských škol hodnotí úspěšnost realizovaných adaptačních programů.

Nezávisle proměnou je zde doba, kdy je měření provedeno. Tentokrát se jedná o dobu po jednom týdnu realizovaného adaptačního programu a následně po jednom měsíci stráveném v prostředí mateřské školy.

Celkově vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů je proměnnou metrickou a doba, kdy je měření uskutečněno, je proměnnou ordinální.

H₃: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

U této hypotézy platí totéž, co u H₁ a H₂, s tím rozdílem, že doba měření je stanovena na období před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Projevy dětí představují úroveň, jakou učitelé mateřských škol hodnotí úspěšnost realizovaných adaptačních programů.

Projevy dětí jsou i v tomto případě proměnnou metrickou a doba, kdy je měření uskutečněno, je proměnnou ordinální.

H₄: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Závisle proměnnou jsou projevy dětí v jednotlivých hodnocených oblastech/tvrzeních. Tato proměnná představuje průměrnou hodnotu odpovědí každé položky zvlášť. Získáme tak zřetelný přehled o významných rozdílech v rámci různých projevů dětí.

Nezávisle proměnnou je v tomto případě opět doba, tj. před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu absolvování adaptačního týdne.

Závisle proměnná je proměnnou metrickou, nezávisle proměnná, proměnnou ordinální.

H₅ Předpokládáme, že existuje významný rozdíl ve vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů je závisle proměnnou. Tato vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů představuje průměrnou hodnotu odpovědí na všechny položky v dotazníku vztahující se vždy k jedné oblasti/tvrzení. Vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů je proměnnou metrickou.

Doba hodnocení po realizaci jednoho týdne a doba, kdy jsou hodnoceny projevy dětí po jednom měsíci stráveném v prostředí mateřské školy, je proměnnou nezávislou, tudíž se jedná o proměnnou ordinální.

H₆: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Opět zde platí totéž, co u H_4 a H_5 . Závisle proměnnou jsou projevy dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol.

Nezávisle proměnnou je v tomto případě opět doba, kdy je měření realizováno, a jedná se o ordinální proměnnou. Vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů je proměnnou metrickou.

5.7.2 Zpracování dat

Po sběru dat následovalo jejich přepisování do tabulky v aplikaci Microsoft Office Excel. K jednotlivým tvrzením týkající se projevů dětí, byly postupně od jednotlivých respondentů připsány počty nově přichozích dětí do jejich třídy MŠ, které se projevovaly v pozitivním i negativním smyslu. Oba tyto protipóly se zaznamenávaly v tabulce zvlášť. Taktéž každá časová doba měla svůj vlastní sloupec. Pro zjištění využívaných opatření k minimalizaci adaptačních problémů byla v této aplikaci také vytvořena tabulka, do které se zaznamenávalo, kolik pedagogů využívá daná opatření. Se získanými daty se dále pracovalo v této aplikaci, a následně také v programu STATISTICA 12 CZ.

Data získaná vyhodnocením dotazníků, jsou vyhodnocena popisnou statistikou, která nám formou tabulek odpoví na popisné výzkumné otázky. Pro testování hypotéz byly využity následující statistické metody:

Pro ověření všech hypotéz ($H_1 - H_6$) byl na základě typů proměnných, které jsou metrická a ordinální, zvolen párový t-test. Párový t-test je statistickým testem významnosti, který je možno použít v našem výzkumu, jelikož opakovaně měříme u téže skupiny osob určitou proměnnou. Také lze tento statistický test zvolit, jelikož je podstatné rozhodnout, zda mezi výsledky měření jsou statisticky významné rozdíly (Chráška, 2007).

Měření v rámci tohoto výzkumu proběhlo za stejných podmínek.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole jsou interpretovány výsledky tohoto výzkumného šetření. Zprvu jsou uvedeny výsledky celkové vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů mateřských škol ve Zlínském kraji. Také jsou zde shrnuty výsledky výzkumného šetření v rámci jednotlivých hodnocených oblastí, neboli tvrzení. V neposlední řadě jsou vyjmenována možná opatření, která jsou v různém rozsahu učiteli využívána. Na závěr jsou shrnuty výsledky tohoto šetření.

6.1 Výsledky celkové úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů

V rámci této kapitoly jsou interpretovány celkové výsledky výzkumného šetření. V rámci interpretace výsledků je vždy postupováno podle řazení výzkumných otázek a hypotéz, viz kapitola 4.3.

První uvedená tabulka v této podkapitole shrnuje hodnoty v rámci jednotlivých tvrzení v pre-testu, post-testu 1 a post-testu 2. Celkem bylo zkoumáno 1956 dětí. Modře zaznačená čísla představují počet dětí, které se v rámci šetření projevovaly v pozitivním smyslu. Čísla v nezvýrazněných sloupcích značí celkový počet dětí, které se projevovaly v negativním smyslu, což znamená, že danou skutečnost neuměly, nedokázaly či k ní prozatím neměly dostatek zkušeností.

Tabulka 1: Absolutní četnosti

Absolutní četnosti		A)		B)		C)	
		Pre-test		Post-test 1		Post-test 2	
		ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
1	Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.	949	1007	1384	572	1687	269
2	Dítě se zapojuje do skupinových činností.	991	965	1323	633	1662	294
3	Dítě si hraje s ostatními dětmi.	865	1091	1331	625	1643	313
4	Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.	602	1354	912	1044	1301	655
5	Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.	601	1355	831	1125	1202	754
6	Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.	740	1216	1093	863	1510	446
7	Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.	927	1029	1152	804	1494	432
8	Dítě chodí do mateřské školy rádo.	881	1075	1331	625	1678	278
9	Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.	1025	931	1272	684	1587	369
10	Dítě akceptuje denní program.	841	1115	1421	535	1732	224
11	Dítě zná pravidla stanovená ve třídě MŠ.	627	1329	1353	603	1732	224
Průměr		822,64	1133,36	1218,45	737,55	1566,18	389,82

Následující tabulka shrnuje procentuální vyjádření pozitivních i negativních projevů dětí. Procentuální vyjádření vychází z Tabulky 1.

Tabulka 2: Relativní četnosti

Relativní četnosti		A)		B)		C)	
		Pre-test ANO	NE	Post-test 1 ANO	NE	Post-test 2 ANO	NE
1	Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.	49 %	51 %	71 %	29 %	86 %	14 %
2	Dítě se zapojuje do skupinových činností.	51 %	49 %	68 %	32 %	85 %	15 %
3	Dítě si hraje s ostatními dětmi.	44 %	56 %	68 %	32 %	84 %	16 %
4	Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.	31 %	69 %	47 %	53 %	67 %	33 %
5	Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.	31 %	69 %	42 %	58 %	61 %	39 %
6	Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.	38 %	62 %	56 %	44 %	77 %	23 %
7	Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.	47 %	53 %	59 %	41 %	76 %	24 %
8	Dítě chodí do mateřské školy rádo.	45 %	55 %	68 %	32 %	86 %	14 %
9	Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.	52 %	48 %	65 %	35 %	81 %	19 %
10	Dítě akceptuje denní program.	43 %	57 %	73 %	27 %	89 %	11 %
11	Dítě zná pravidla stanovená ve třídě MŠ.	32 %	68 %	69 %	31 %	89 %	11 %
Souhrnné procento		42 %	58 %	62 %	38 %	80 %	20 %

Výzkumná otázka č. 1: Jaká je celková úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu?

Z celkového počtu posuzovaných dětí, který činí 1956, průměrně 42 % dětí ve věku tří až čtyř let před nástupem do mateřské školy dokáže to, co je hodnoceno (tvrzení 1 – 11). Číselným vyjádřením se jedná průměrně o 822,64 dětí.

Výzkumná otázka č. 2: Jaká je celková úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po jednom týdnu stráveném v mateřské škole?

Průměrně 1218,45 dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol se projevuje v pozitivním smyslu dle kritérií stanovených pro úspěšnou adaptaci. Průměrně je úroveň projevů dětí pozitivním směrem 62%.

Výzkumná otázka č. 3: Jaká je celková úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

Celkem 80 % dětí po jednom měsíci stráveném v mateřské škole zvládá skutečnosti stanovené v bodech 1 – 11, což vyjadřuje vysokou úspěšnost realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po jednom měsíci stráveném v mateřské škole. Průměrně již 1566,18 dětí dané skutečnosti po absolvování adaptačního programu zvládá.

Výzkumná otázka č. 4: Jaký je celkový posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování?

Od prvního dne stráveného v mateřské škole se původní průměrné procento dětí, které dané skutečnosti zvládá, zvýšilo o 20 %. Průměrně 1218,45 dětí zvládá dané skutečnosti

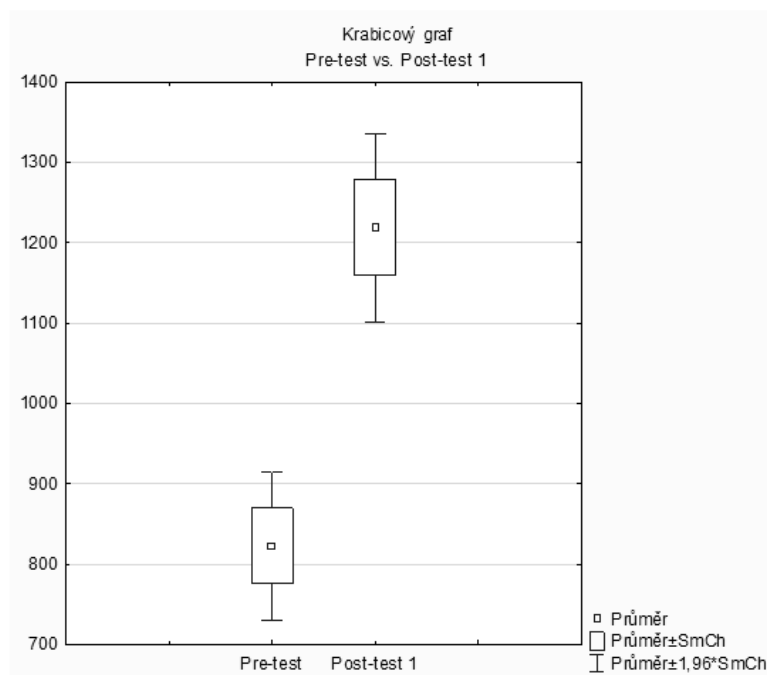
po jednom týdnu stráveném v mateřské škole. Na počátku toto průměrně zvládalo 822,64 dětí.

H₁: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování.

Z níže uvedené tabulky, ve které lze najít *p* hodnotu vyplývá, že v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje významný rozdíl ($p=0,000008$; $p<0,05$). Je tedy přijímána alternativní hypotéza. Z výsledků výzkumu vyplývá, že existuje významný rozdíl v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování.

Tabulka 3: Celkový posun v pre-testu a post-testu 1

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Celkový posun v pre-testu a post-testu 1) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
Post-test 1	1218,455	197,4469						
Pre-test	822,636	156,3971	11	395,8182	156,3431	8,396792	10	0,000008

Obrázek 1: Celkový posun v pre-testu a post-testu

Výzkumná otázka č. 5: Jaký je celkový posun úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ze Zlínského kraje po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

První týden po absolvování adaptačního programu dané skutečnosti zvládalo průměrně 1218,45, což činí 62% z celkového počtu posuzovaných dětí. Po jednom měsíci stráveném v mateřské škole dané skutečnosti zvládalo již 80% dětí, což je 1566,18 dětí z celkového počtu 1956. Dle mínění učitelů zvládá lépe dané činnosti průměrně o 348,43 dětí více, než po jednom týdnu stráveném v mateřské škole.

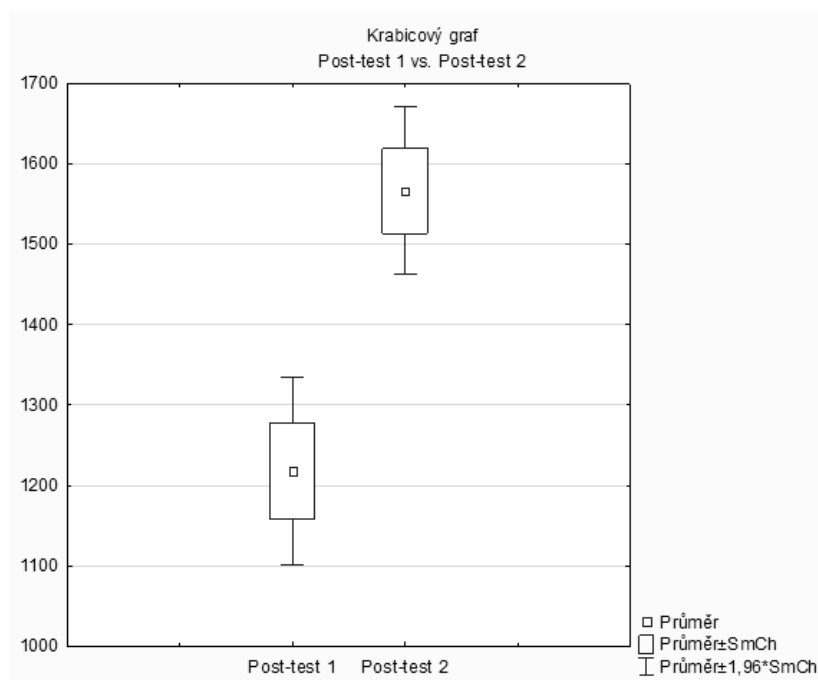
H₂: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Z výsledků níže uvedené tabulky vyplývá, že v posunu v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje významný rozdíl ($p=0,000$; $p<0,05$). Alternativní hypotéza byla tedy přijata. **Existuje významný rozdíl v celkové vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.**

Tabulka 4: Celkový posun v post-testu 1 a post-testu 2

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Celkový posun v post-testu 1 a post-testu 2) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
Post-test 2	1566,182	175,7622						
Post-test 1	1218,455	197,4469	11	347,7273	37,18626	31,01363	10	0,000000

Obrázek 2: Celkový posun v post-testu 1 a post-testu 2

Výzkumná otázka č. 6: Jaký je celkový posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

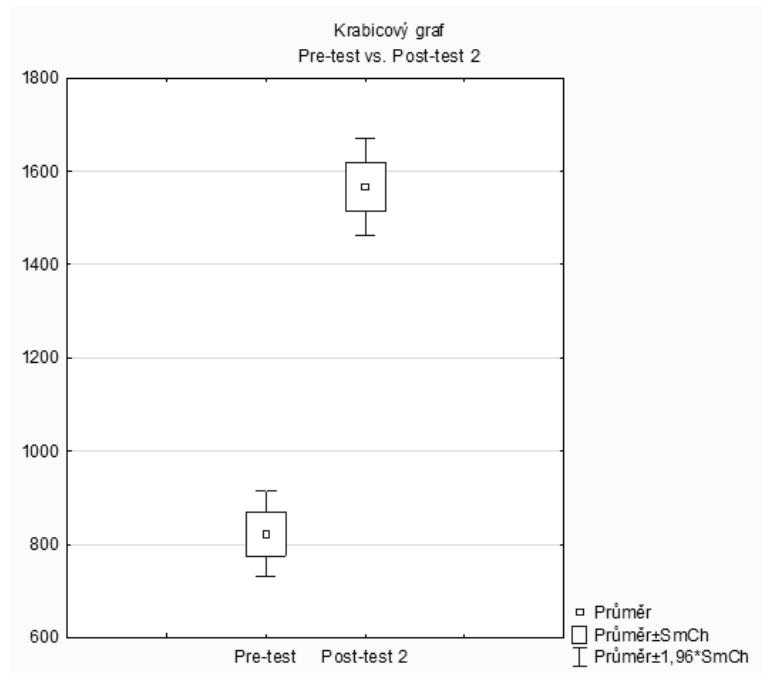
Od prvního dne stráveného v mateřské škole se původní průměrné procento dětí, které dané skutečnosti zvládá, zvýšilo ze 42 % na 80 %. Posun byl téměř dvojnásobný. Průměrně 822,64 dětí zvládá dané skutečnosti při vstupu do mateřské školy. Po jednom měsíci stráveném v mateřské škole narostl jejich počet průměrně o 743,54 dětí.

H₃: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

Z výsledků uvedených v Tabulce 5 vyplývá skutečnost, že v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje rozdíl ($p=0,000$; $p<0,05$). Na základě této skutečnosti byla přijata alternativní hypotéza. Tudíž **existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.**

Tabulka 5: Celkový posun v pre-testu a post-testu 2

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Celkový posun v pre-testu a post-testu 2) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
Post-test 2	1566,182	175,7622						
Pre-test	822,636	156,3971	11	743,5455	157,7532	15,63240	10	0,000000

Obrázek 3: Celkový posun v pre-testu a post-testu 2

6.2 Výsledky výzkumného šetření v rámci jednotlivých hodnocených oblastí

Následující podkapitola obsahuje interpretaci výsledků výzkumného šetření v rámci jednotlivých hodnocených oblastí, resp. tvrzení, na která učitelé mateřských škol ve Zlínském kraji odpovídali. V rámci interpretace výsledků je vždy postupováno podle řazení výzkumných otázek a hypotéz v kapitole 4.3.

Níže uvedená tabulka shrnuje počty dětí, které danou skutečnost zvládají, jejich procentuální vyjádření. Taktéž lze v rámci jednotlivých tvrzení nalézt posun, a to ať už číselný nebo procentuální.

Tabulka 6: Souhrnná tabulka jednotlivých oblastí/tvrzení

INDIKÁTORY		Pre-test	%	Post-test 1	%	Post-test 2	%	Posun pre-test; post-test 1	Posun pre-test; post-test 1 v %	Posun post-test 1; post-test 2	Posun post-test 1; post-test 2 v %	Posun pre-test; post-test 2	Posun pre-test; post-test 2 v %
1	Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.	949	49	1384	71	1687	86	435	22	303	15	738	37
2	Dítě se zapojuje do skupinových činností.	991	51	1323	68	1662	85	332	17	339	17	671	34
3	Dítě si hraje s ostatními dětmi.	865	44	1331	68	1643	84	466	24	312	16	778	40
4	Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.	602	31	912	47	1301	67	310	16	389	20	699	36
5	Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.	601	31	831	42	1202	61	230	11	371	19	601	30

6	Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.	740	38	1093	56	1510	77	353	18	417	21	770	39
7	Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.	927	47	1152	59	1494	76	225	12	342	17	567	29
8	Dítě chodí do mateřské školy rádo.	881	45	1331	68	1678	86	450	23	347	18	797	41
9	Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.	1025	52	1272	65	1587	81	247	13	315	16	562	29
10	Dítě akceptuje denní program.	841	43	1421	73	1732	89	580	30	311	16	891	46
11	Dítě zná pravidla stanovená ve třídě MŠ.	627	32	1353	69	1732	89	726	37	379	20	1105	57

Výzkumná otázka č. 7: Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech před absolvováním adaptačního programu?

Před absolvováním adaptačních programů děti ve věku tří až čtyř let ve Zlínském kraji dosahují dobré úrovně v jednotlivých projevech. Z celkového počtu posuzovaných dětí (1956), vždy alespoň 600 danou skutečnost zvládá, jedná se zhruba o 30 % ze všech posuzovaných dětí. Z pohledu učitelů dětem nejlépe jde vyjadřování svých požadavků. Také jsou na dobré úrovni již při příchodu do mateřské školy v zapojování se do skupinových činností a hledání kamarádů ve zcela novém prostředí. Naopak nejvíce dětem činí obtíže řešit problémy podle svého věku a individuálních zvláštností. Další

oblastí, na kterou je třeba se v rámci adaptace zaměřit je dohodnutí se s ostatními dětmi a znalost pravidel ve třídě mateřské školy.

Výzkumná otázka č. 8: Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech po jednom absolvovaném týdnu adaptačního programu?

Po jednom týdnu stráveném v mateřské škole již děti projevují evidentně lepší zkušenosti a jejich projevy ohodnotili učitelé průměrně o něco lépe než před absolvováním adaptačního týdne. V rámci post-testu 1 již dosahují děti nejvyšší úrovně v akceptaci denního programu (1421 z 1956). Více než 1300, což je více než 65 % dětí, již zvládá nalézt alespoň jednoho kamaráda v MŠ, zapojit se do skupinových činností, hrát si s ostatními dětmi a také má osvojena pravidla znalost pravidla stanovená ve třídě. Velkým pozitivem je také chuť chodit do mateřské školy, což dle respondentů tak ve skutečnosti má 1331 dětí. Na druhé straně, i po již absolvovaném adaptačním týdnu v mateřské škole, stále velmi malý počet dětí dokáže řešit problémy dle jejich věku a individuálních zvláštností a dohodnout se s ostatními dětmi.

Výzkumná otázka č. 9: Jaká je úroveň projevů dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje v jednotlivých oblastech po jednom měsíci stráveném v mateřské škole?

Více než 80 % dětí ve věku tří až čtyř let, se projevuje po jednom měsíci stráveném v mateřské škole velmi pozitivně. Adaptace u nich proběhla úspěšně. Děti zvládají nalézt kamarády, zapojit se do skupinových činností, vyjádřit své požadavky a chodit do mateřské školy rády. Téměř 90 % ze všech posuzovaných dětí akceptuje denní program v mateřské škole a zná pravidla stanovená v dané třídě. Více než 75 % dětí již v mateřské škole nepláče z důvodu absence blízkého člověka a bez problémů se dokáže odloučit od matky nebo jiné pečující osoby. Nejméně dětí dokáže řešit problémy dle jejich věku a individuálních zvláštností (celkem 1202) a také existují obtíže v dohodnutí se s ostatními dětmi, protože to dle respondentů po jednom měsíci v mateřské škole dokáže pouze 1301 dětí.

Výzkumná otázka č. 10: Jaký je posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol Zlínského kraje před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

Z tabulky 6 vyplývá, že ve všech oblastech nastal posun. Největší z nich je dle mínění učitelů v oblasti č. 11: znalost pravidel stanovená v třídě MŠ. Posun k lepšímu nastal u 726 dětí. Také ve společné hře a chuti chodit do mateřské školy nastal posun u více než 450 dětí. Nejmenšího posunu dosahovaly děti u tvrzení týkajícího se nalezení alespoň jednoho kamaráda a akceptace denního programu.

Následně jsou vyhodnocovány hypotézy ($H_4 - H_6$). Pro větší přehlednost jsou veškeré tabulky a grafy zařazeny do příloh (P2). V rámci jednotlivých tvrzení jsou uvedeny hodnoty v pre-testu, post-testu 1 post-testu 2. Krabicové grafy udávají, kolik dětí v průměru z jedné třídy zvládá obsah daného tvrzení. Čím je krabice nižší, tím více jsou odpovědi respondentů podobné a naopak.

H_4 : Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu jeho absolvování v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Dle statistických tabulek vyhodnocených ve všech oblastech (příloha P2) lze říci, že v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje významný rozdíl ($p=0,000$; $p<0,05$). Na základě těchto výsledků byla přijata alternativní hypotéza. **Existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom týdnu stráveném v mateřské škole v rámci všech oblastí.**

Výzkumná otázka č. 11: Jaký je posun vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po realizaci jeho jednoho týdne po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

Z výše uvedené Tabulky 6 lze shrnout, že po jednom týdnu a následně po jednom měsíci stráveném v mateřské škole nastal v rámci jednotlivých oblastí posun. Největší posun nastal v bezproblémovém odloučení dítěte od matky či jiné blízké osoby. Oproti prvnímu týdnu zvládá po jednom měsíci stráveném v mateřské škole obsah tohoto tvrzení o 417 dětí více. O více než 350 dětí se objevil posun také v tvrzeních týkajících se schopnosti dohodnutí se s ostatními dětmi, znalosti pravidel stanovených ve třídě MŠ i v řešení problémů dle věkových a individuálních zvláštností. Nejmenší posun, i když statisticky významný, nastal v tvrzeních zaměřujících se na nalezení alespoň jednoho kamaráda v MŠ a akceptaci denního programu.

H₅: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl ve vnímané úrovni úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Z výsledků statistických tabulek vyhodnocených v rámci všech posuzovaných oblastí/tvrzení vyplývá, že v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje významný rozdíl ($p=0,000$; $p<0,05$). Na základě těchto výsledků byla přijata alternativní hypotéza. **Existuje významný rozdíl ve vnímané úrovni úspěšnosti realizací adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji po realizaci jeho jednoho týdne a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci všech oblastí.**

Výzkumná otázka č. 12: Jaký je posun v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí?

Největší posun v rámci jednotlivých oblastí nastal v rámci pre-testu a post-testu 2. Celkem 738 dětí oproti prvnímu dnu v mateřské škole našlo alespoň jednoho kamaráda, o 671 více dětí po jednom měsíci v MŠ se zapojuje do skupinových činností. O 778 více dětí si hraje s ostatními dětmi. Posun nastal také v tvrzení č. 4, kde se pozitivním směrem posunulo celkem 699 dětí. V řešení problémů dle věkových a individuálních zvláštností se zlepšilo 601 dětí, v bezproblémovém odloučení se od blízké osoby se pozitivním směrem posunulo 770 dětí. Celkem o 567 dětí více již nepláče v průběhu dne a o 797 dětí více chodí do mateřské školy rádo. Posun o 562 a 891 dětí v pozitivním smyslu nastal ve vyjadřování svých požadavků a akceptaci denního programu. Největší posun nastal ve znalostech pravidel, která jsou stanovena ve třídě. Posun nastal u 1105 dětí.

H₆: Předpokládáme, že existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Z výsledků všech statistických tabulek vyhodnocených ve všech oblastech vyplývá, že v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji existuje významný rozdíl ($p=0,000$; $p<0,05$). Na základě těchto výsledků byla přijata alternativní hypotéza. **Existuje významný rozdíl v posunu v projevech dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci všech oblastí.**

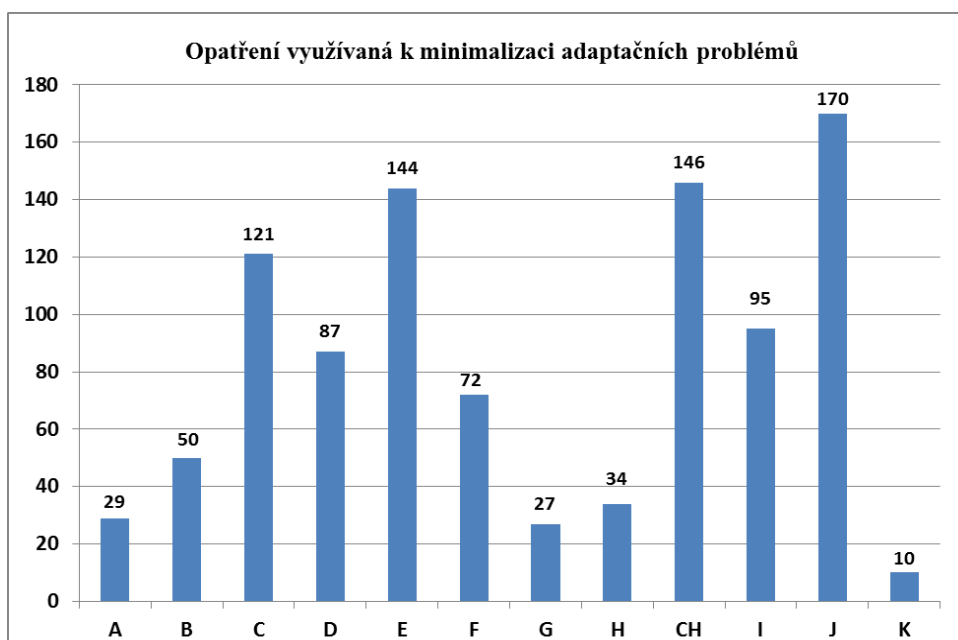
6.3 Výsledky šetření ke zjištění možných využívaných opatření k minimalizaci adaptačních problémů

V této podkapitole jsou interpretovány výsledky výzkumného šetření zaměřeného na zmapování využívání možných opatření k minimalizaci adaptačních problémů v mateřských školách ve Zlínském kraji. Respondenti vybírali z jedenácti možností, kterým bylo následně přiřazeno písmeno *A* až *K*. Respondentům byla dána možnost výběru více odpovědí.

- *A* – Realizace pravidelných odpoledních setkání v MŠ pro maminky na mateřské dovolené nebo pracující, s cílem umožnit dětem seznámit se s prostředím MŠ.
- *B* – Realizace nepravidelných odpoledních setkání v MŠ pro maminky na mateřské dovolené nebo pracující, s cílem umožnit dětem seznámit se s prostředím MŠ.
- *C* – Postupné zvykání dětí na prostředí mateřské školy s účastí dospělé osoby blízké dítěti (spíše pro pracující rodiče).
- *D* – Informační leták pro rodiče, který jim poskytne základní informace.
- *E* – Schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa.
- *F* – Poradenská služba spočívající v odpovídání na otázky zákonných zástupců dětí.
- *G* – Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti poradenství pro rodiče.
- *H* – Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti adaptace nově přichozích dětí do prostředí MŠ.
- *CH* – Důraz na spolupráci s rodinou při adaptaci dítěte.
- *I* – Dvě paní učitelky již od ranních hodin v jedné třídě.
- *J* – Empatický přístup ze strany učitelek.
- *K* – Jiné.

Poslední možnost nabízela volnou odpověď, kde mohli vypsát ta opatření k minimalizaci možných adaptačních problémů, která jsou v jejich mateřské škole využívána.

V rámci této podkapitoly jsou zodpovězeny výzkumné otázky č. 13, 14 a 15. Pro lepší názornost výsledků tohoto šetření slouží následující tabulka:

Obrázek 4: Opatření využívaná k minimalizaci adaptačních problémů

Výzkumná otázka č. 13: Jaká opatření pro minimalizaci adaptačních problémů jsou učitelé mateřských škol Zlínského kraje nejvíce využívána?

Vyhodnocením dotazníků bylo zjištěno, že mezi opatření sloužící k minimalizaci adaptačních problémů je v mateřských školách ve Zlínském kraji nejvíce využíván empatický přístup ze strany učitelek.

Dále je v hojném počtu využívána schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa a kladení důrazu na spolupráci s rodinou při adaptaci dítěte.

Výzkumná otázka č. 14: Jaká opatření pro minimalizaci adaptačních problémů jsou učitelé mateřských škol Zlínského kraje nejméně využívána?

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti poradenství pro rodiče je nejméně využívaným opatřením pro minimalizaci adaptačních problémů v mateřských školách ve Zlínském kraji.

Také se velmi málo využívá realizace pravidelných odpoledních setkání v MŠ pro maminky na mateřské dovolené nebo pracující, s cílem umožnit dětem seznámit se s prostředím MŠ.

Učitelé mateřských škol ve Zlínském kraji rovněž velmi málo využívají jiná opatření, než která jim byla dle teoretických východisek nabídnuta k volbě. Tato možnost byla učiteli zvolena nejméně.

Výzkumná otázka č. 15: Jaká jiná opatření kromě opatření daných odbornou literaturou jsou pro minimalizaci adaptačních problémů učiteli mateřských škol ve Zlínském kraji využívána?

Učitelé mateřských škol ve Zlínském kraji pro minimalizaci adaptačních problémů z nenabízených alternativ nejvíce využívají možnosti přinesení si vlastní hračky, vyplnění dotazníků rodiči o dítěti. Rodiče např. zaznamenávají, jak dítěti doma říká, s čím si jejich dítě rádo hraje, co již dokáže, co má rádo nebo naopak nerado apod.

DISKUSE

Na základě shromážděných dat, jejich zpracování a interpretace jejich výsledků lze zjistit, zda bylo dosaženo cílů této práce. Znění cílů společně se shrnutím výsledků výzkumného šetření jsou uvedeny níže.

Hlavní cíl výzkumu: Zmapovat celkovou vnímanou úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před absolvováním adaptačního programu, po jednom týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole.

V rámci šetření bylo zjištěno, že z celkového počtu posuzovaných dětí, který činí 1956 dětí ve věku tří až čtyř let, se před nástupem do mateřské školy pozitivně projevuje průměrně 822,64 dětí, což je 42 % dětí. O týden později, kdy se děti v prostředí mateřské školy adaptují, již dané skutečnosti dokáže průměrně 62 % dětí, což je 1218,45 dětí. Po jednom měsíci docházení do mateřské školy již 1566,18 dětí dokáže vše, co je indikátorem úspěšné adaptace, což činí celkem 80 % z celkového počtu 1956. Lze říci, že úspěšnost realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji je více než evidentní. Celkový nárůst pozitivním směrem nastal o 38 %. Celkem se průměrně zlepšilo 743,54 dětí.

Lze říci, že se celkem od prvního dne, kdy děti nastoupily do mateřské školy, zlepšilo průměrně 743,54 dětí. Dané skutečnosti naznačují úspěšnost realizovaných adaptačních programů. Otázkou zůstává, z jakého důvodu průměrně 389,82 dětí tohoto posunu nedosáhlo, a jejich projevy jsou v rozporu s indikátory úspěšné adaptace. V rámci výzkumu nebylo počítáno s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami, u kterých je vývoj odlišný. Práce byla zaměřena na celkovou úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let. Možným důvodem by mohla být také nezralost pro mateřskou školu nebo vnitřní problémy jedince, problémy okolního prostředí apod. Další výzkumy by se tedy mohly zaměřit na zmapování skutečností, které brání úspěšné adaptaci. Ne tedy jen na úroveň adaptačních programů, což bylo měřeno v této práci.

Další cíl výzkumu: Zjistit, zda existuje významný rozdíl v posunu vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách u dětí ve věku tří až čtyř let z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji před realizací adaptačního programu, po absolvování adaptačního programu, tj. po prvním týdnu a po jednom měsíci stráveném v mateřské škole v rámci jednotlivých hodnocených oblastí.

Bylo zjištěno, že ve všech hodnocených oblastech/tvrzeních nastal statisticky významný rozdíl. Největší posun v rámci pre-testu a post-testu 1 dle mínění učitelů nastal ve znalostech pravidel stanovených ve třídě, kdy si o 726 dětí více než první den osvojilo tyto znalosti, a mohly se tak lépe orientovat v dění mateřské školy. U více než 450 dětí nastal také posun v nacházení kamarádů ve třídě a nejen znalosti, ale také akceptaci denního programu.

Největší posun v post-testu 1 a post-testu 2 nastal u odloučení dítěte od matky nebo jiné blízké osoby. Děti se po jednom měsíci na rozdíl od prvního týdne bez problémů loučí s blízkými. Počet dětí, kterým to již nečiní problém, stoupl o 417. Naopak nejmenší posun, i když statisticky významný, nastal v nacházení kamarádů v mateřské škole a v akceptaci denního programu. Těchto výsledků bylo dosaženo díky vysokému skóre v těchto oblastech/tvrzeních již při v pre-testu. Také v rámci pre-testů 1 a post-testů 2 nastal statistický posun ve všech oblastech/tvrzeních.

Největší posun v rámci jednotlivých oblastí nastal v rámci pre-testu a post-testu 2. Všechny rozdíly u jednotlivých měření vyšly jako statisticky významné. Celkem 738 dětí oproti prvnímu dnu v mateřské škole našlo alespoň jednoho kamaráda, o 671 více dětí po jednom měsíci v MŠ se zapojuje do skupinových činností. O 778 více dětí si hraje s ostatními dětmi. Posun nastal také v tvrzení č. 4, kde se pozitivním směrem posunulo celkem 699 dětí. V řešení problémů dle věkových a individuálních zvláštností se zlepšilo 601 dětí, v bezproblémovém odloučení se od blízké osoby se pozitivním směrem posunulo 770 dětí. Celkem o 567 dětí více již nepláče v průběhu dne a o 797 dětí více chodí do mateřské školy rádo. Posun o 562 a 891 dětí v pozitivním smyslu nastal ve vyjadřování svých požadavků a akceptaci denního programu. Největší posun nastal ve znalostech pravidel, která jsou stanovena ve třídě. Posun nastal u 1105 dětí.

Zde je vidět, že adaptační programy opravdu pomáhají ve svém účelu. Je třeba to mít napaměti a neupouštět od nich. Více by se v rámci adaptace mělo zapracovat na okolnostech, které podle post-testu 2 zvládá nejméně dětí. Jedná se o dovednosti řešit konflikty, což dokáže 1202 dětí a dovednost dohodnout se s ostatními dětmi, to dle mínění učitelů dokáže 1301 dětí. Bylo by vhodné vzdělávat učitelky v oblasti řešení dětských konfliktů i komunikace, aby znaly jejich specifika a mohly tak dětem více pomoci získat zkušenosti s řešením nejrůznějších problémů.

Posledním cíl výzkumu: Zmapovat možná opatření využívaná k minimalizaci adaptačních problémů u dětí ve věku tří až čtyř let v mateřských školách ve Zlínském kraji.

Výzkumem bylo zjištěno, že učitelé mateřských škol ve Zlínském kraji využívají předložená opatření k minimalizaci adaptačních problémů velice individuálně. V některých mateřských školách využívají pouze jedno opatření, v jiných hned několik. Nejvíce je z nabízených možností v mateřských školách ve Zlínském kraji využíván empatický přístup ze strany učitelek, který jim umožňuje vcítit se do pocitů vzniklých ze zcela nové situace. Velké zastoupení má také realizovaná schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa, a také učitelé kladou důraz na spolupráci s rodinou nově přichozího dítěte. Nejméně se učitelé vzdělávají v oblasti poradenství pro rodiče v oblasti adaptace. Také jsou velmi málo realizována pravidelná i nepravidelná odpolední setkání v mateřských školách pro maminky s cílem umožnit jejich dětem seznámit se s prostředím MŠ. Nebylo zjištěno, z jakého důvodu, zda absentuje snaha ze strany předškolního zařízení nebo ze strany rodičů. V prvním případě je nutné apelovat na předškolní zařízení a jejich zaměstnance a zdůraznit jim podstatu tohoto opatření, v případě druhém je třeba efektivně podávat informace o existenci této možnosti veřejnosti.

Z jiných opatření pro minimalizaci adaptačních problémů v mateřských školách ve Zlínském kraji je kromě nabízených alternativ využívána možnost přinesení si své vlastní hračky, aby dítě v neznámém prostředí mělo něco, co důvěrně zná, a umožňuje mu tak zažít pocit bezpečí. Mezi jiná opatření, která byla učiteli dále zaznamenaná, patří také dotazníky, které rodiče vyplňují o dítěti. Tyto dotazníky slouží pro lepší poznání dítěte

učitelem. Rodiče např. zaznamenávají, jak dítěti doma říkají, s čím si jejich dítě rádo hraje, co již dokáže, co má rádo nebo naopak nerado apod.

ZÁVĚR

Úspěšná adaptace na prostředí mateřské školy představuje pro dítě pomyslný úspěšný start do života v širších sociálních souvislostech. I přesto, že se o adaptaci na prostředí mateřské školy nemluví příliš často, ukazuje se, že proces adaptace v mateřských školách funguje a bývá podpořen adaptačními programy, které vypracovávají mateřské školy pro své konkrétní podmínky.

Zmapováním vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách ve Zlínském kraji z pohledu jejich učitelů bylo zjištěno, v jakých oblastech, resp. tvrzeních, jsou si děti jisty a v jakých oblastech mají i po týdnu či měsíci, kdy se postupně adaptují, obtíže. Lze říci, že adaptační programy v mateřských školách ve Zlínském kraji napomáhají ke zlepšení projevů dětí, které tudíž jsou lépe adaptovány a mohou se tak bez obtíží účastnit denních aktivit.

Teoretická část diplomové práce se zaměřuje na adaptaci v mateřské škole jako na hlavní předpoklad bezproblémové účasti v nejrůznějších aktivitách v tomto prostředí a také úspěšného startu do života v širších sociálních souvislostech.

V empirické části byla zmapována vnímaná úroveň úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách ve Zlínském kraji, která se ukázala po jednom měsíci stráveném dětmi v mateřské škole, a dokonce již po jednom týdnu, jako velmi dobrá. Výsledky tohoto výzkumu dokazují, že existuje významný rozdíl v celkovém posunu v projevech dětí ode dne nástupu do mateřské školy, po jednom týdnu a po jednom měsíci stráveném v tomto předškolním zařízení. Děti tak po absolvovaném adaptačním programu dosahují vyšší úrovně v indikátorech úspěšné adaptace. Po jednom týdnu byla zaznamenána nižší úroveň než po jednom měsíci. Tento významný rozdíl v posunu vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách ve Zlínském kraji byl zjištěn v rámci všech zkoumaných oblastí, resp. tvrzení. Zjištěné výsledky dokazují, že dochází k posunu v projevech dětí průměrně ve všem, z čehož vyplývá, že statisticky významný posun nastal i v rámci jednotlivých oblastí/tvrzení.

Přínosem této práce je zjištění, že adaptační programy realizované u dětí ve věku tří let ve Zlínském kraji pomáhají ke zlepšení projevů dětí. Jsou oblasti, ve kterých nastal posun v projevech dětí o více než 50%, ale existují i oblasti, ve kterých jsou si děti mnohem méně

jisty. Je třeba těmto oblastem věnovat větší pozornost a do budoucna se jimi více zabývat a pomoci tak zkvalitnit adaptační programy, aby docházelo ke zlepšení adaptace, snížení výskytu adaptačních problémů, a tak zkvalitnění výchovně vzdělávací činnosti v mateřských školách.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- [1] BACUS-LINDROTH, Anne. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let: Rádcí pro rodiče a vychovatele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-564-6.
- [2] BEČKOVÁ, Ivana. *Jak si připravit projekt adaptace dítěte v MŠ* [online]. In: Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů. 2008. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/1986/jak-si-pripravit-projekt-adaptace-ditete-v-ms.html/>.
- [3] DEISLER, Hans Herbert. *Každodenní problémy v mateřské škole: Výchova dětí od 3 do 6 let*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-010-3.
- [4] DVOŘÁK, Josef. *Logopedický slovník*. 3., upr. a rozš. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2007. ISBN 978-80-902536-6-7.
- [5] ESSA, Eva. *Jak pomoci dítěti: Metody zvládnání problémů dětí v předškolní výchově*. Brno: Press, 2011. ISBN 1-4180-6716-4.
- [6] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 978-80-3715-185-0.
- [7] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [8] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [9] KERN a kol. *Přehled psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7367-121-2.
- [10] KOHOUTEK, Rudolf a kolektiv. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství s.r.o., 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- [11] KOLÁŘ, Zdeněk a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [12] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4435-3.
- [13] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

- [14] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0852-3.
- [15] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-847-1284-9.
- [16] LURIA, Alexander Romanovich. *Language and cognition*. New York: Wiley, 1982.
- [17] MARKO, Július. *Vpravovanie sa dieťaťa do školského prostredia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971.
- [18] MAROTZ, Lynn R. A Eileen K. ALLEN. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-055-0.
- [19] MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- [20] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- [21] MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 184. ISBN 80-247-0870-1.
- [22] MERTIN, Václav a Ilona Gillernová. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- [23] MLČÁKOVÁ, Renata. Osoby s narušenou komunikační schopností. In: MICHALÍK, Jan a kol. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
- [24] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- [25] NIESEL, Nenate a Wilfried GRIEBEL. *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-989-5.
- [26] PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 7.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [27] PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 4.*, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

- [28] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- [29] ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme – jde o to jak: Dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Praha: portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
- [30] SeznamŠkol.eu [online]. © 2009-2015 [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.seznamskol.eu/typ/materska-skola/?kraj=praha>.
- [31] SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [33] VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0015-3.
- [34] VÁVROVÁ, Alena. *Ranní pláč ve školce. Informatorium: časopis mateřské školy a školní družiny*. Praha: Portál, 2011, roč. XVIII, č. 9. ISSN 1210-7506.
- [35] WOLF-FISINGER, Maria a Bettina HAEFELE. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: Pomoc pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-57-7.
- [36] WOOLFSON, Richard C. *Bystré dítě - PŘEDŠKOLÁK: Podporujte všestranný rozvoj svého dítěte*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7360-002-1.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
MŠ	Mateřská škola
Hlad.	Hladina významnosti
Např.	Například
Resp.	Respektive
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
Tj.	To jest

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1: Celkový posun v pre-testu a post-testu.....</i>	<i>56</i>
<i>Obrázek 2: Celkový posun v post-testu 1 a post-testu 2 .....</i>	<i>57</i>
<i>Obrázek 3: Celkový posun v pre-testu a post-testu 2.....</i>	<i>59</i>
<i>Obrázek 4: Opatření využívaná k minimalizaci adaptačních problémů.....</i>	<i>67</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Absolutní četnosti .....</i>	52
<i>Tabulka 2: Relativní četnosti .....</i>	53
<i>Tabulka 3: Celkový posun v pre-testu a post-testu 1 .....</i>	55
<i>Tabulka 4: Celkový posun v post-testu 1 a post-testu 2 .....</i>	57
<i>Tabulka 5: Celkový posun v pre-testu a post-testu 2 .....</i>	58
<i>Tabulka 6: Souhrnná tabulka jednotlivých oblastí/tvrzení .....</i>	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1   Záznamový arch

Příloha P2   Tabulky a grafy posunů v rámci jednotlivých oblastí/tvrzení

PŘÍLOHA P1: ZÁZNAMOVÝ ARCH

První část

Indikátory	A) PŘED ABSOLVÁVÍM ADAPTAČNÍH O TÝDNE		B) PO JEDNOM ABSOLVOVANÉM TÝDNU ADAPTAČNÍHO PROGRAMU		C) PO JEDNOM MĚSÍCI STRÁVENÉM V MŠ	
	ANO/počet děti, které ano	NE/počet děti, které ne	ANO/počet děti, které ano	NE/počet děti, které ne	ANO/počet děti, které ano	NE/ počet děti, které ne
1. Dítě našlo v mateřské škole alespoň jednoho kamaráda.						
2. Dítě se zapojuje do skupinových činností.						
3. Dítě si hraje s ostatními dětmi.						
4. Dítě se dokáže dohodnout s ostatními dětmi.						
5. Dítě dokáže řešit problémy dle jeho věku a individuálních zvláštností.						
6. Dítě se bez problémů dokáže odloučit od matky či jiné blízké osoby.						
7. Dítě v průběhu dne nepláče z důvodu absence blízké osoby.						
8. Dítě chodí do mateřské školy rádo.						
9. Dítě dokáže vyjádřit své požadavky.						
10. Dítě akceptuje denní program.						
11. Dítě zná pravidla stanovená ve třídě MŠ.						

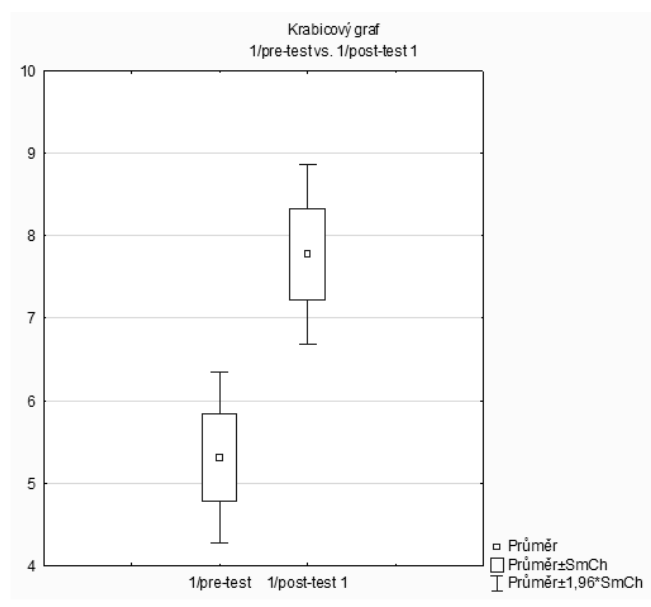
Druhá část

A	Realizace pravidelných odpoledních setkání v MŠ pro maminky na mateřské dovolené nebo pracující, s cílem umožnit dětem seznámit se s prostředím MŠ.	
B	Realizace nepravidelných odpoledních setkání v MŠ pro maminky na mateřské dovolené nebo pracující, s cílem umožnit dětem seznámit se s prostředím MŠ.	
C	Postupné zvykání dětí na prostředí mateřské školy s účastí dospělé osoby blízké dítěti (spíše pro pracující rodiče).	
D	Informační leták pro rodiče, který jim poskytne základní informace.	
E	Schůzka vedení mateřské školy, rodičů nově přijatých dětí, popřípadě psychologa.	
F	Poradenská služba spočívající v odpovídání na otázky zákonných zástupců dětí.	
G	Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti poradenství pro rodiče.	
H	Celoživotní vzdělávání pedagogů v oblasti adaptace nově příchozích dětí do prostředí MŠ.	
CH	Důraz na spolupráci s rodinou při adaptaci dítěte, které do této rodiny patří.	
I	Dvě paní učitelky již od ranních hodin v jedné třídě.	
J	Empatický přístup ze strany učitelek.	
K	Jiné:	

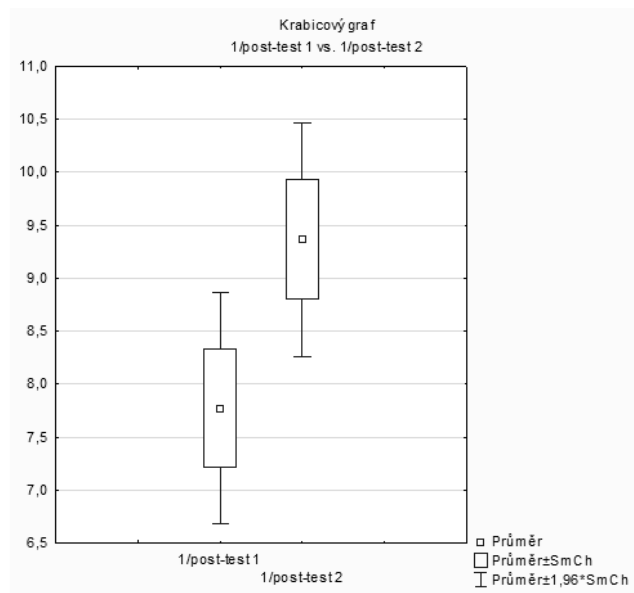
PŘÍLOHA P2: GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ POSUNŮ V RÁMCI JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ/TVRZENÍ

TVrzení č. 1

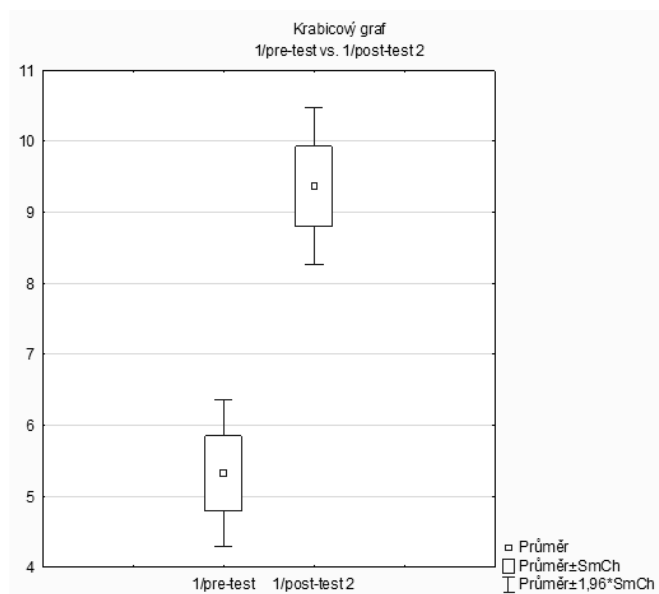
t-test pro závislé vzorky (TVrzení č. 1) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
1/post-test 1	7,775281	7,445854						
1/pre-test	5,320225	7,037730	178	2,455056	3,361581	9,743788	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (TVrzení č. 1) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
1/post-test 2	9,365169	7,507911						
1/post-test 1	7,775281	7,445854	178	1,589888	2,103349	10,08475	177	0,000000

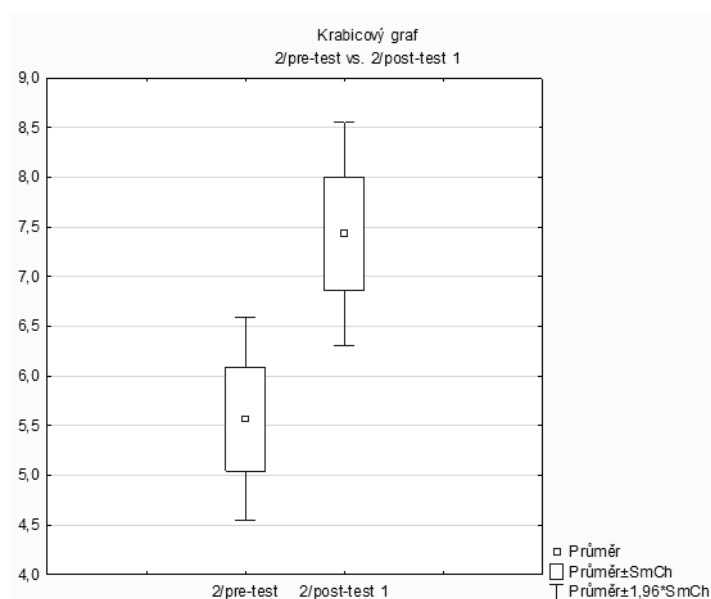

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 1)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
1/post-test 2	9,365169	7,507911						
1/pre-test	5,320225	7,037730	178	4,044944	3,893817	13,85948	177	0,000000

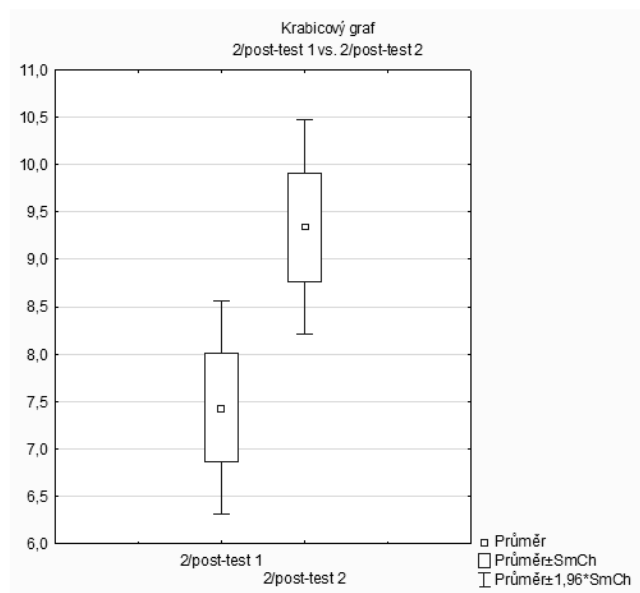

Tvrzení č. 2

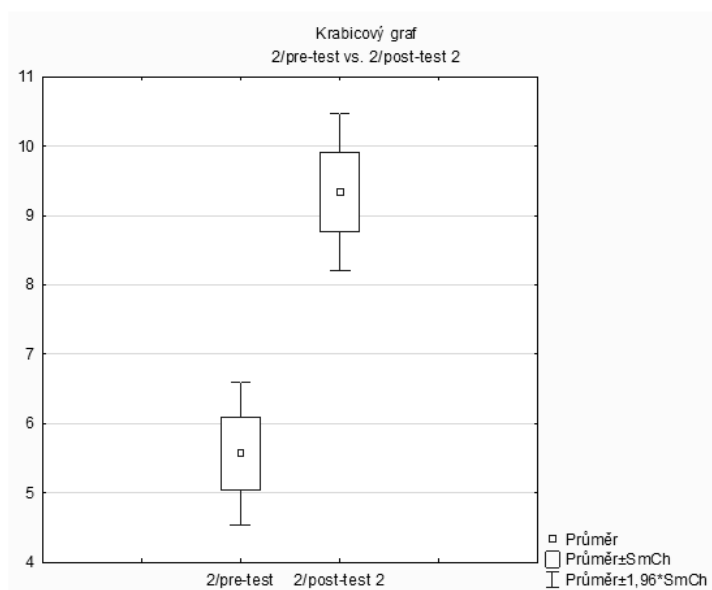
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 2)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
2/post-test 1	7,432584	7,634182						
2/pre-test	5,567416	6,982501	178	1,865169	3,755797	6,625611	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 2)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
2/post-test 2	9,337079	7,677017						
2/post-test 1	7,432584	7,634182	178	1,904494	2,060355	12,33240	177	0,000000

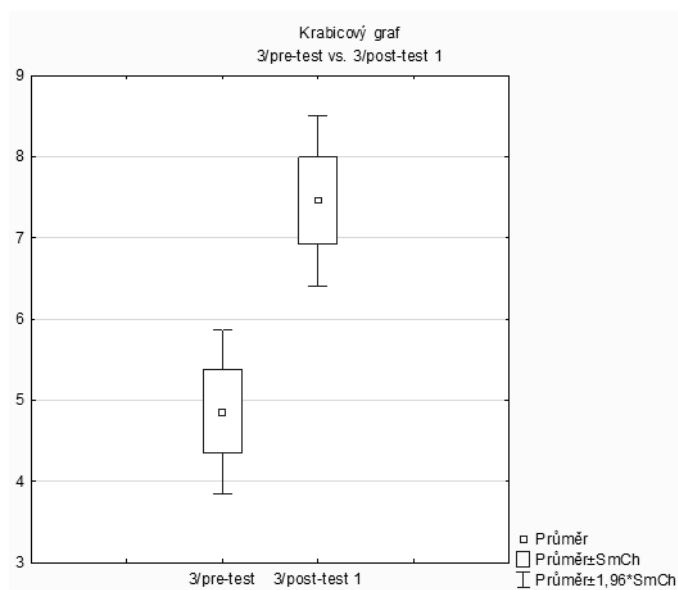

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 2)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
2/post-test 2	9,337079	7,677017						
2/pre-test	5,567416	6,982501	178	3,769663	4,381236	11,47931	177	0,000000

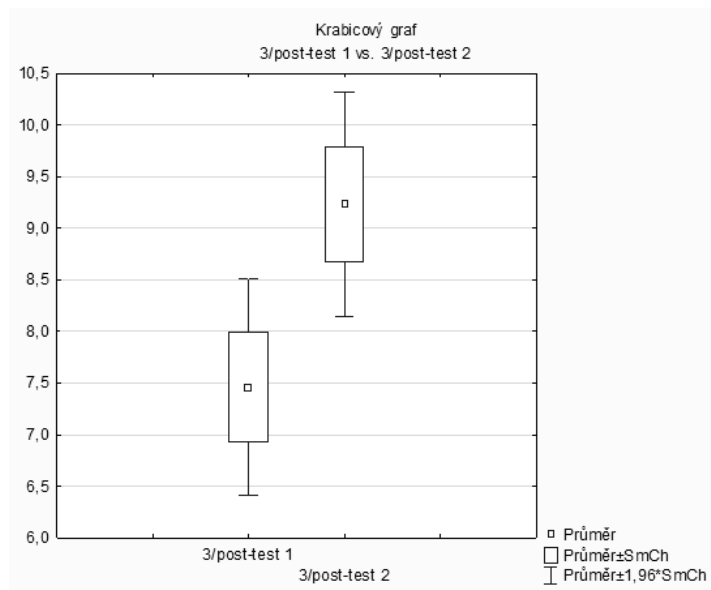
Tvrzení č. 3

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 3)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
3/post-test 1	7,460674	7,132414						
3/pre-test	4,859551	6,869028	178	2,601124	3,358672	10,33245	177	0,000000

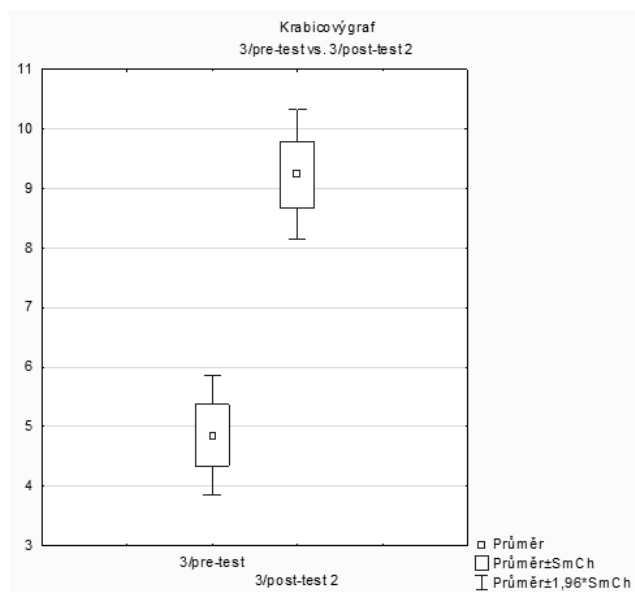

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 3)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
3/post-test 2	9,230337	7,425546						
3/post-test 1	7,460674	7,132414	178	1,769663	2,030218	11,62941	177	0,000000

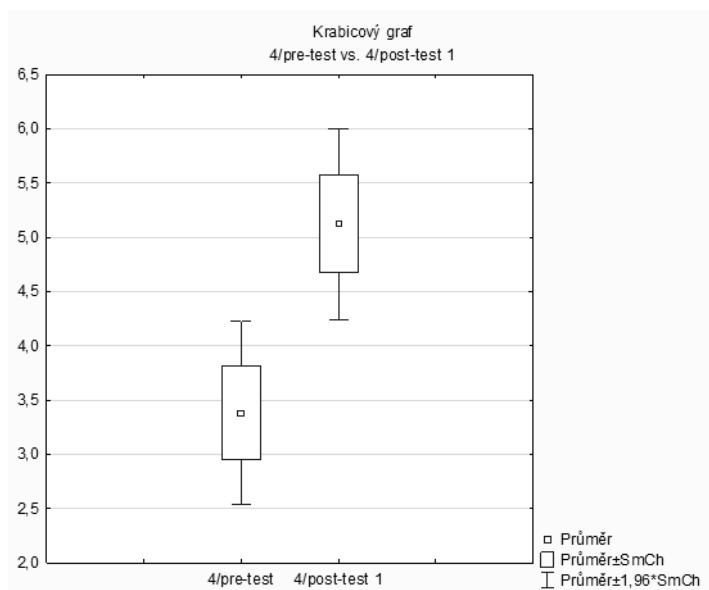

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 3)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
3/pre-test	4,859551	6,869028						
3/post-test 2	9,230337	7,425546	178	-4,37079	4,055775	-14,3779	177	0,00

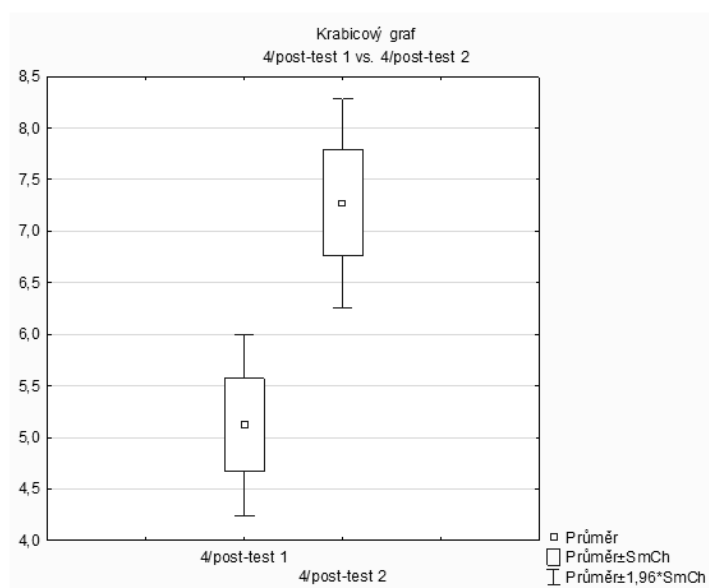

Tvrzení č. 4

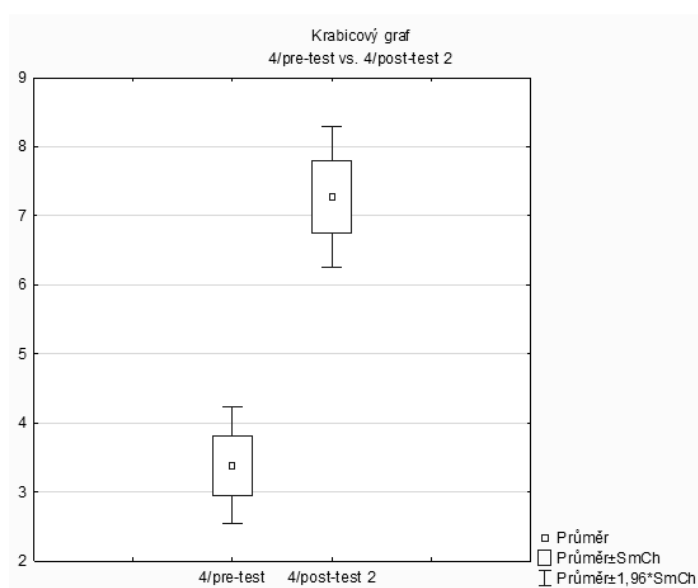
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 4)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
4/post-test 1	5,123596	5,985520						
4/pre-test	3,382022	5,762739	178	1,741573	2,449619	9,485344	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 4)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
4/post-test 2	7,275281	6,900222						
4/post-test 1	5,123596	5,985520	178	2,151685	2,429694	11,81509	177	0,000000

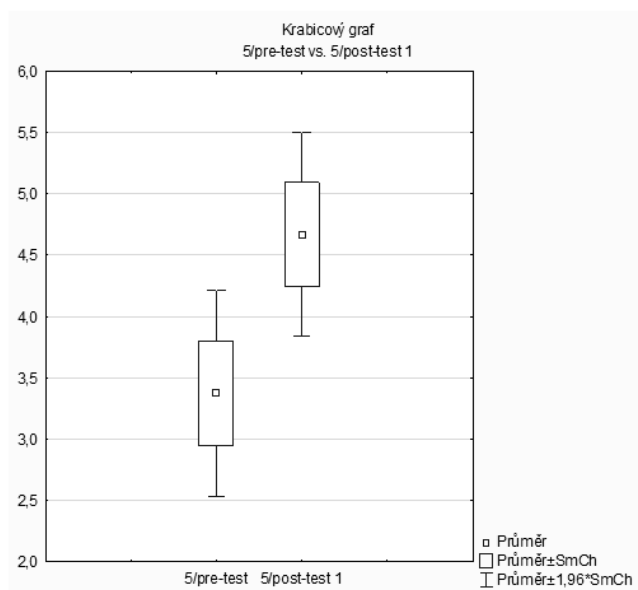

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 4) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
4/post-test 2	7,275281	6,900222						
4/pre-test	3,382022	5,762739	178	3,893258	3,917923	13,25767	177	0,000000

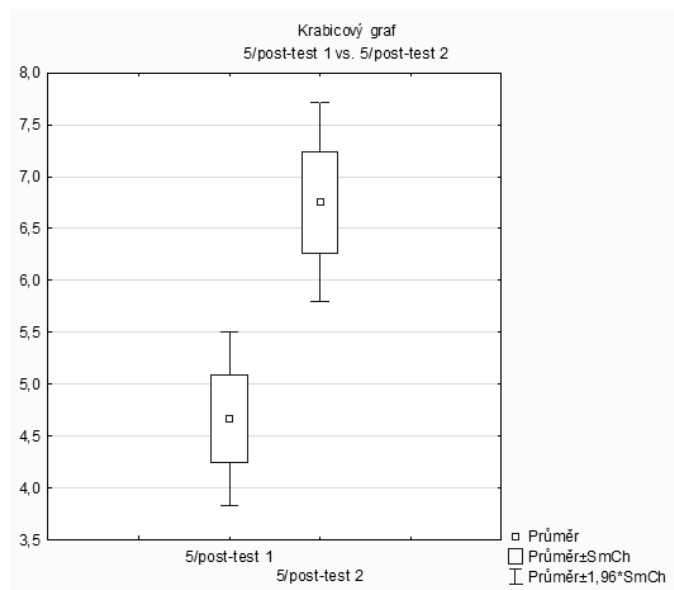

Tvrzení č. 5

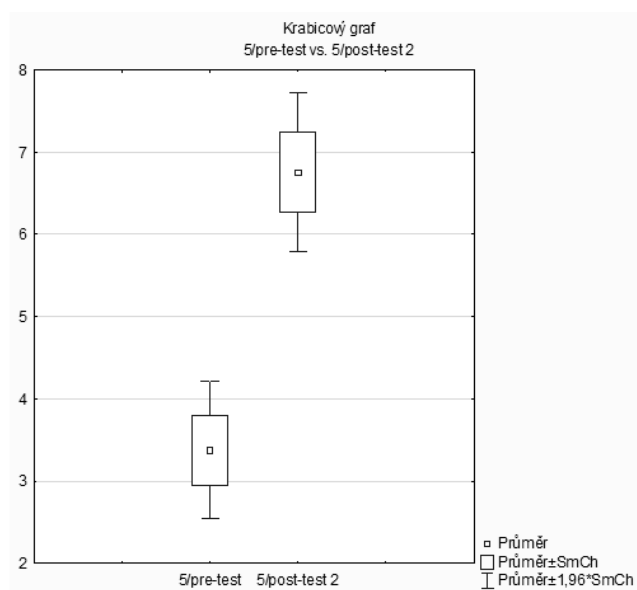
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 5)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
5/post-test 1	4,668539	5,664561						
5/pre-test	3,376404	5,703493	178	1,292135	1,872804	9,205036	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 5)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
5/post-test 2	6,752809	6,538510						
5/post-test 1	4,668539	5,664561	178	2,084270	2,958981	9,397702	177	0,000000

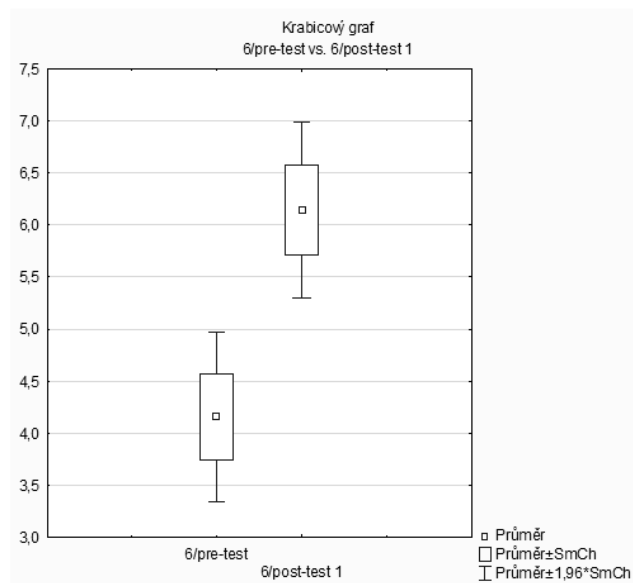

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 5) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
5/post-test 2	6,752809	6,538510						
5/pre-test	3,376404	5,703493	178	3,376404	3,746019	12,02526	177	0,000000

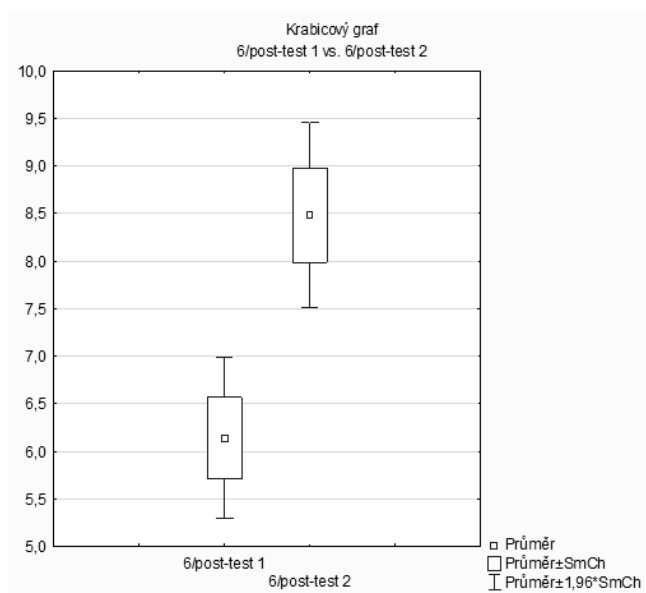

Tvrzení č. 6

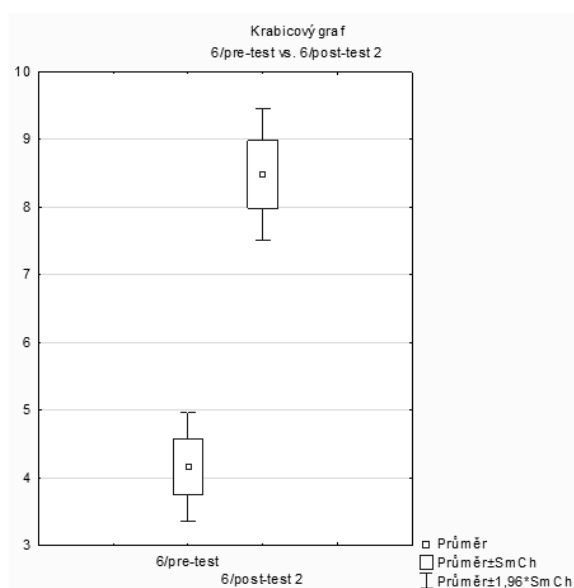
Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 6) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
6/post-test 1	6,140449	5,729046						
6/pre-test	4,157303	5,503771	178	1,983146	2,662726	9,936610	177	0,000000

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 6) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$							
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
6/post-test 2	8,483146	6,641102						
6/post-test 1	6,140449	5,729046	178	2,342697	2,083152	15,00393	177	0,00

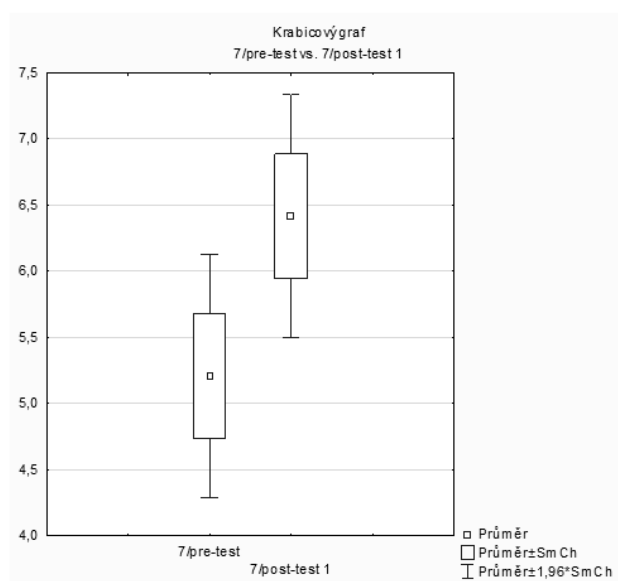

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 6)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
6/post-test 2	8,483146	6,641102						
6/pre-test	4,157303	5,503771	178	4,325843	3,768065	15,31660	177	0,00

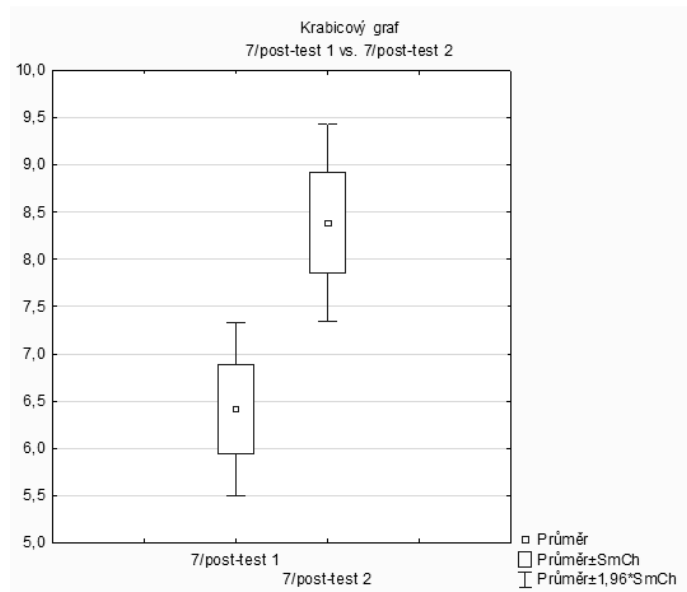
Tvrzení č. 7

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 7)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
7/post-test 1	6,415730	6,271285						
7/pre-test	5,207865	6,246042	178	1,207865	3,168800	5,085500	177	0,000001

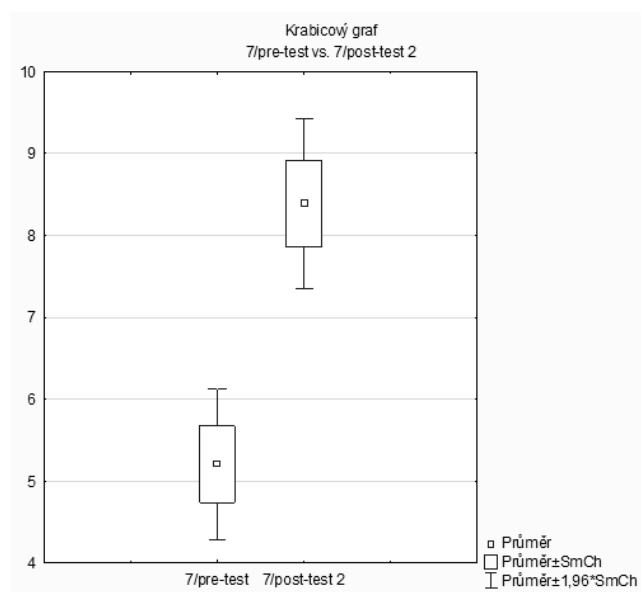

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 7)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
7/post-test 2	8,387640	7,102261						
7/post-test 1	6,415730	6,271285	178	1,971910	2,403928	10,94399	177	0,000000

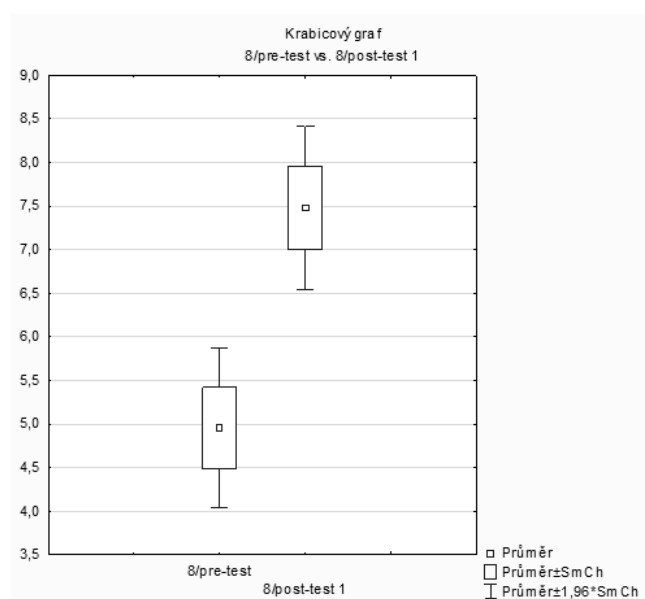

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 7)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
7/post-test 2	8,387640	7,102261						
7/pre-test	5,207865	6,246042	178	3,179775	4,640918	9,141186	177	0,000000

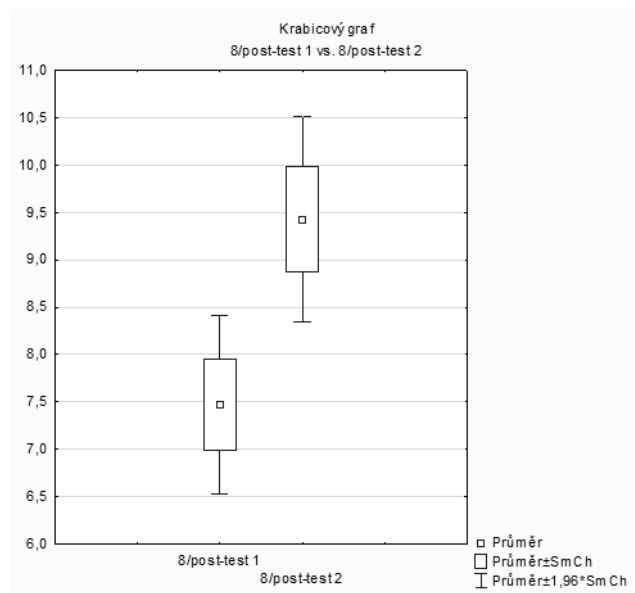

Tvrzení č. 8

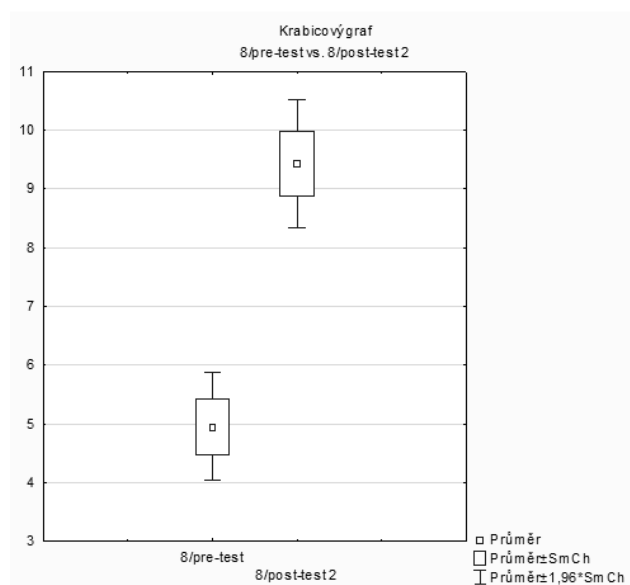
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 8)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
8/post-test 1	7,477528	6,402864						
8/pre-test	4,949438	6,242077	178	2,528090	3,901586	8,644928	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 8)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
8/post-test 2	9,426966	7,367493						
8/post-test 1	7,477528	6,402864	178	1,949438	2,531770	10,27295	177	0,000000

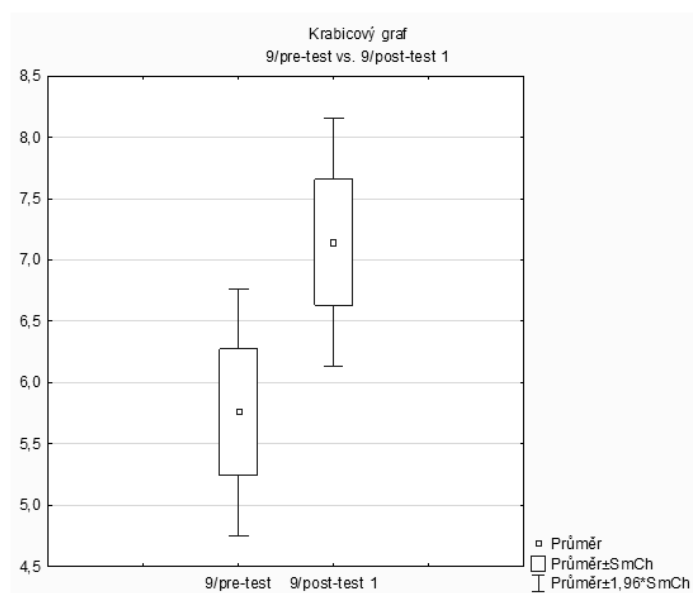

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 8)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
8/post-test 2	9,426966	7,367493						
8/pre-test	4,949438	6,242077	178	4,477528	4,795484	12,45707	177	0,000000

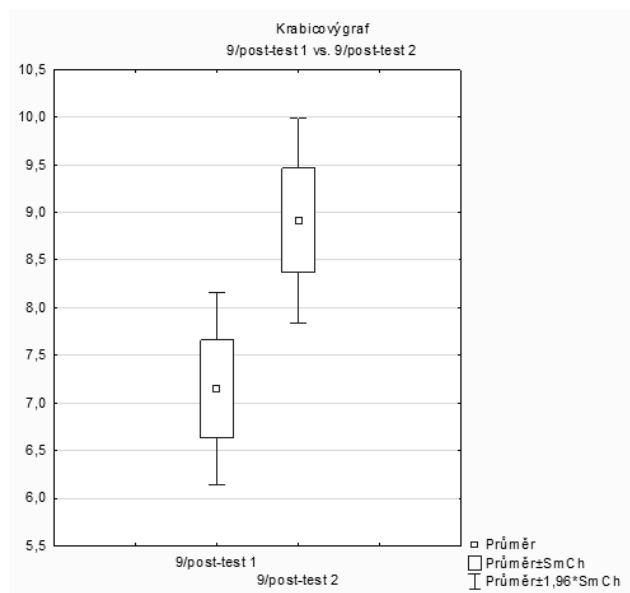

Tvrzení č. 9

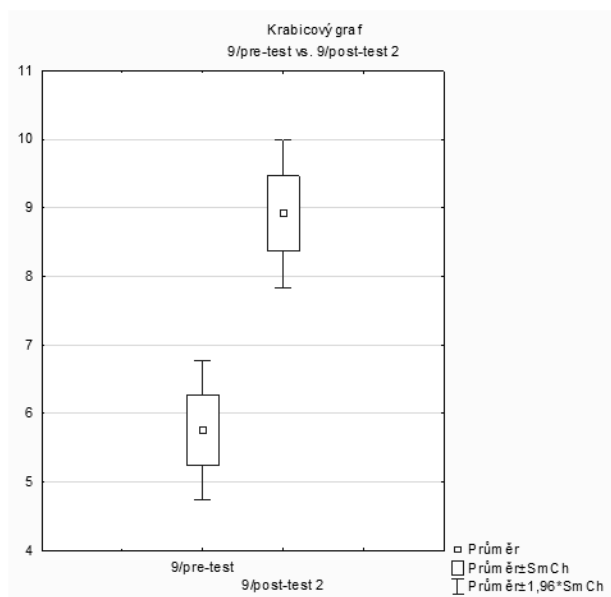
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 9)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
9/post-test 1	7,146067	6,860269						
9/pre-test	5,758427	6,867023	178	1,387640	2,360519	7,842950	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 9)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
9/post-test 2	8,915730	7,318322						
9/post-test 1	7,146067	6,860269	178	1,769663	2,614125	9,031797	177	0,000000

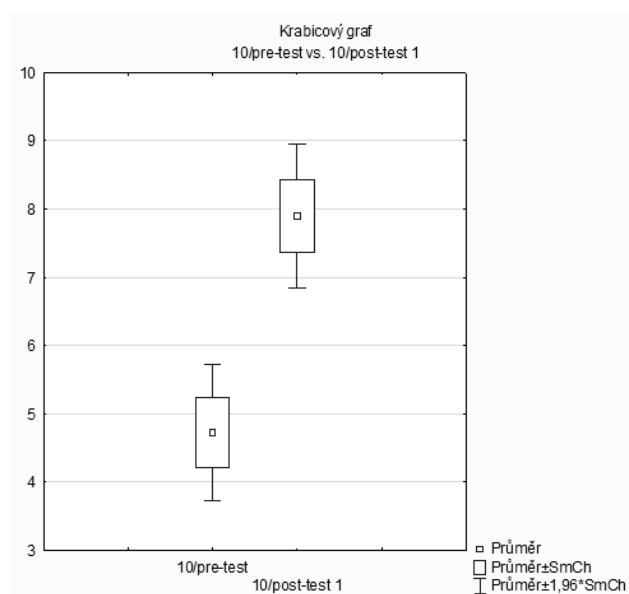

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 9) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
9/post-test 2	8,915730	7,318322						
9/pre-test	5,758427	6,867023	178	3,157303	4,400562	9,572341	177	0,000000

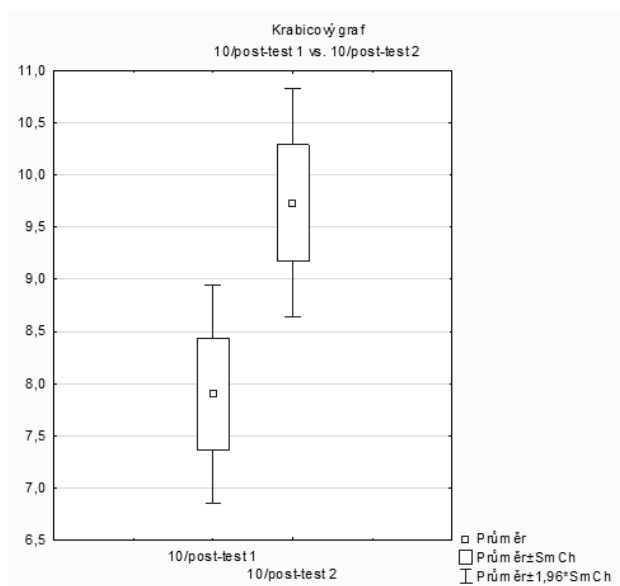

Tvrzení č. 10

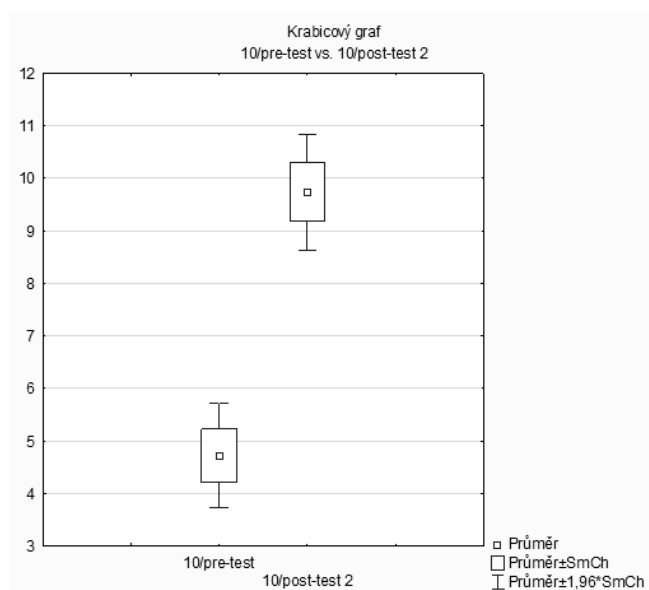
t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 10)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
10/post-test 1	7,898876	7,135564						
10/pre-test	4,724719	6,741184	178	3,174157	4,072507	10,39864	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 10)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
10/post-test 2	9,730337	7,434481						
10/post-test 1	7,898876	7,135564	178	1,831461	2,312999	10,56409	177	0,000000

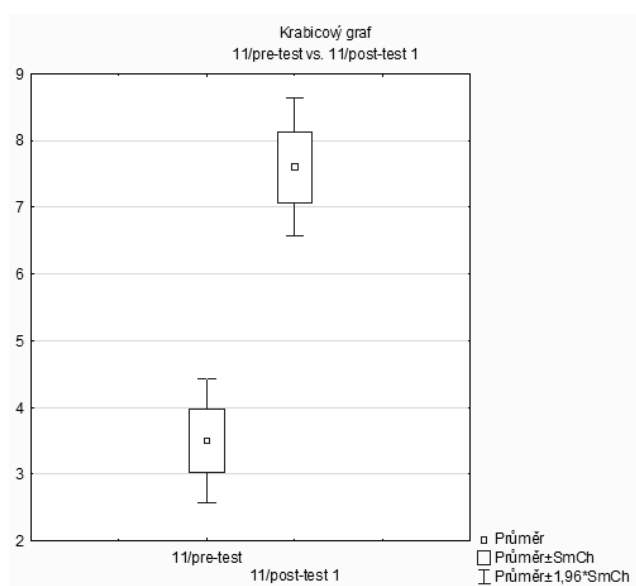

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 10)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
10/post-test 2	9,730337	7,434481						
10/pre-test	4,724719	6,741184	178	5,005618	4,914520	13,58897	177	0,000000

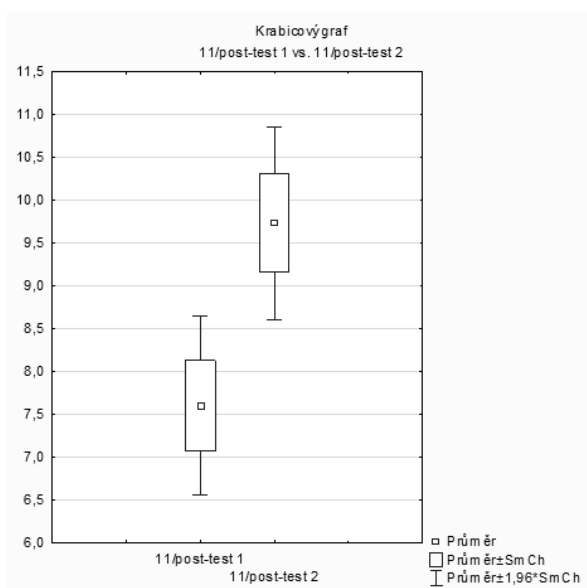
Tvrzení č. 11

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 11)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
11/post-test 1	7,601124	7,063345						
11/pre-test	3,500000	6,317628	178	4,101124	4,512494	12,12541	177	0,000000

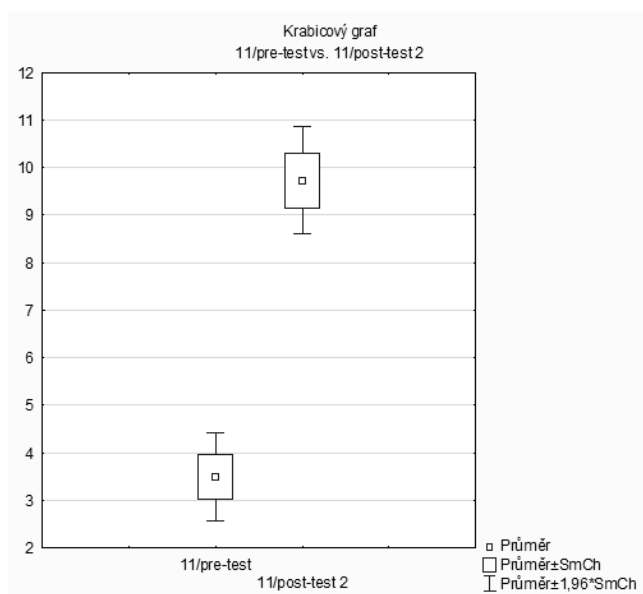

t-test pro závislé vzorky (Tvrzení č. 11)								
Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
11/post-test 2	9,730337	7,656118						
11/post-test 1	7,601124	7,063345	178	2,129213	3,394935	8,367539	177	0,000000

t-test pro závislé vzorky (Tvzení č. 11) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < 0,05000$								
Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p
11/post-test 2	9,730337	7,656118						
11/pre-test	3,500000	6,317628	178	6,230337	5,849118	14,21121	177	0,00

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Strojilová
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Petrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Adaptační týden v mateřské škole
Název v angličtině:	The Adaptation Week in Kindergarten
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá adaptací jako předpokladem úspěšného vstupu do života nejen v mateřské škole. Teoretická část pojednává o specifikách dítěte ve třech letech, na kterou navazuje adaptace na prostředí mateřské školy v obecné rovině. Ta plynule přechází v zásady adaptačních programů. Praktická část je tvořena kvantitativním výzkumem formou dotazníkového šetření. Tato část je zaměřena na zjišťování celkové vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách z pohledu vybraných učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji, a také zmapování vnímané úrovně úspěšnosti realizovaných adaptačních programů v mateřských školách z pohledu učitelů mateřských škol ve Zlínském kraji v rámci jednotlivých oblastí. Přínos práce spočívá v poukázání na úroveň adaptačních programů realizovaných v mateřských školách ve Zlínském kraji a poukázání na oblasti, ve kterých je nutné adaptační programy vylepšit a zkvalitnit tak výchovně vzdělávací činnosti v mateřských školách.</p>
Klíčová slova:	Mateřská škola, předškolní dítě, adaptace, adaptační týden,

	adaptační program, vstup dítěte do mateřské školy.
Anotace v angličtině:	The thesis deals with adaptation week as a prerequisite for successful entry into life not only in kindergarten. Theoretical part describes the specifics of three years old child, which immediately follows the adaptation to the kindergarten environment in general. Then are following the principles of adaptation programs. Practical part of this thesis is based on quantitative research performed via questionnaire survey. This section focuses on identifying perceived overall level of efficiency of realized adaptation programs in kindergartens from the perspective of selected kindergarten teachers in the Zlin region and aims also on determination of perceived level of efficiency of realized adaptation programs in kindergartens from the perspective of kindergarten teachers in the Zlin region in the individual areas. The contribution of this work consists in pointing out the level of adaptation programs realized in kindergartens in the Zlin region and pointing out the areas in which is necessary to improve the adaptation programs and improve the quality of educational activities in kindergartens.
Klíčová slova v angličtině:	Kindergarten, preschool child, adaptation, adaptation week, adaptation program, the child's entry into kindergarten.
Přílohy vázané v práci:	2
Rozsah práce:	81 s. (124 306 znaků)
Jazyk práce:	Český